UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Københavns Universitet

Klimatilpasning i de danske kommuner
det siger politikerne

Lund, Dorthe Hedensted; Nellemann, Vibeke

Publication date:
2012

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Lund, D. H., & Nellemann, V. (2012). *Klimatilpasning i de danske kommuner: det siger politikerne*. Skov & Landskab, Københavns Universitet. Arbejdsrapport Skov & Landskab Nr. 146/2012

Download date: 16. Oct. 2026

SKOV & LANDSKAB

Koordineringsenhed for forskning i klimatilpasning

Klimatilpasning i de danske kommuner - det siger politikerne

ARBEJDSRAPPORT SKOV & LANDSKAB 146 / 2012

Dorthe Hedensted Lund
Vibeke Nellemann

DET NATUR- OG BIOVIDENSKABELIGE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Titel
Klimatilpasning i de danske kommuner – det siger politikerne

Forfatter
Dorthe Hedensted Lund og Vibeke Nellemann

Serietitel, nr.
Arbejdsrapport Skov & Landskab nr.146
Rapporten publiceres på www.sl.life.ku.dk og www.klimatilpasning.dk

Bedes citeret
Lund, D. H. og Nellemann, V. (2012): Klimatilpasning i de danske kommuner – det siger politikerne. Arbejdsrapport nr. 146, Skov & Landskab, Københavns Universitet, Frederiksberg, 45 s.

ISBN
978-87-7903-580-5

Forsidefotos
Claus Beyer von Ottedahl, Thomas S. Nielsen, Vandcenter Syd, Antje Backhaus og Kalundborg Kommune

Udgivere

Skov & Landskab, Københavns Universitet:
Nationalt center for forskning, uddannelse og rådgivning i skov og skovprodukter, landskabsarkitektur og landskabsforvaltning, byplanlægning og bydesign

Koordineringsenhed for Forskning i Klimatilpasning (KFT):
er etableret i 2008 som en del af regeringens strategi for tilpasning til klimaændringer i Danmark. Bag KFT står forskningsinstitutionerne: Aarhus Universitet, Danmarks Meteorologiske Institut, De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland, Københavns Universitet samt Danmarks Tekniske Universitet. KFT–sekretariatet har adresse ved Aarhus Universitet.

KFT skal fremme forskning i klimatilpasning. KFT skal sikre, at data og forskningsresultater er til rådighed for forskningsmiljøerne, samfundet og de sektorer, som skal udmønte konkrete tilpasningsinitiativer. KFT kommunikerer blandt andet igennem Miljøministeriets webportal www.klimatilpasning.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse
I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af rapporten kun tilladt efter skriftlig tilladelse.

Forord

Kommunalpolitikerne spiller en vigtig rolle i kommunernes indsats for klimatilpasning. Politikernes holdninger og afgørelser er med til at definere og drive kommunens indsats i samspil med forvaltningen, vand- og spildevandselskabet, borgerne, erhverv, nabokommuner og staten.

Vi har tidligere i projektet 'Klimatilpasning i de danske kommuner' undersøgt og givet et overblik over indsatsen på forvaltningsniveau i kommunerne[1].

Dette opfølgningsprojekt 'Klimatilpasning i de danske kommuner - Hvad siger politikerne?' har til formål at undersøge politikernes holdninger til klimatilpasning og deres roller i kommunernes og vand- og spildevandsselskabernes indsats. Projektet skal inspirere og motivere til den videre indsats i kommunerne, regionerne og staten.

Undersøgelsens analyser og konklusioner er baseret på interviews med nøglepolitikere indenfor klimatilpasning i otte udvalgte kommuner og deres vand- og spildevandsselskaber.

Projektet er gennemført af Skov & Landskab, Københavns Universitet i løbet af 2011 på initiativ af Videncenter for Klimatilpasning under Miljøministeriet og Koordinationsenhed for Forskning i Klimatilpasning (KFT). Projektet er finansieret af KFT og Skov & Landskab.

En projektfølgegruppe med repræsentanter for KL (Gyrithe Brandt), Naturstyrelsen (Lone Ververs Jansson), Videncenter for Klimatilpasning (Louise Grøndahl) og KFT (Svend Binnerup/Hennning Høgh Jensen) har hjulpet projektet på vej.

[1] Se de tidligere rapporter her: http://sl.life.ku.dk/publikationer/rapporter/arbejdsrapporter_skov_landskab.aspx under 2010

Indhold

Forord 3
Indledning 5
Undersøgelsen 5
Rapportens opbygning 6
De otte kommuner i undersøgelsen 7
Politikerroller og klimatilpasning 10
Resultater 15
Rolleforståelser og betydningen heraf 15
Hvorfor kommer klimatilpasning på den politiske dagsorden? 18
Drivkræfter og barrierer for klimatilpasning 22
Drivkræfter 22
Barrierer 26
Politikernes samspil med omverdenen 28
Samarbejdet med forvaltningen 30
Relationerne mellem kommune og vand- og spildevandsselskab 31
Inddragelse af konsulenter 33
Samspil med borgerne 34
Samarbejde med nabokommuner 37
Regionens (manglende) rolle 39
Samspil med staten 40
Internationale relationer 42
Opsummering: Fremmende og hæmmende relationer 42
Konklusion 44
Referencer 46
Bilag 1: Interviewliste 48

Indledning

Klimaet forandrer sig på en måde, så det er nødvendigt for de fleste danske kommuner at tilpasse sig. Særligt øget hyppighed af meget intense regnskyl, stigende havvandsspejl, øget risiko for storme og deraf følgende øget risiko for stormflod og ændrede grundvandsforhold skaber trusler og muligheder for kommunerne nu og i fremtiden. På længere sigt forventes øgede gennemsnitstemperaturer også at skabe udfordringer i form af varmeøeffekter i større byer, invasive plantearter m.m. (Regeringen 2008).

Men hvad skal der til, før kommunalpolitikerne prioriterer klimatilpasning blandt alle de andre opgaver, som kommunerne varetager? Og hvilken politisk ledelse er der behov for?

Skov & Landskab, Københavns Universitet har henover sommer og efterår 2011 interviewet politikere i otte kommuner og i kommunernes spildevandsselskaber. Interviewene havde følgende fokus: Hvilke roller indtager politikerne? Hvad er vigtigt, for at klimatilpasning kommer på den politiske dagsorden og dermed bliver et vigtigt tema i kommunens politik, budget og forvaltning? Hvilke drivkræfter og barrierer oplever politikerne, at deres politiske kontekst skaber for tilpasning? Hvilke samarbejdsarenaer indgår politikerne i, og er de fremmende for klimatilpasning?

Undersøgelsen er en opfølgning på projektet "Klimatilpasning i de danske kommuner – et overblik" (Hellesen et al 2011; Lund 2011), hvor de danske kommuners indsats med henblik på at tilpasse sig til forventelige konsekvenser af klimaforandringer blev undersøgt på det forvaltningsmæssige niveau.

Undersøgelsen

De otte kommuner omfatter: Dragør, Greve, Hedensted, Hørsholm, Kalundborg, Odense, Aalborg og Aarhus. Kommunerne er valgt, så alle fem regioner er repræsenteret, og både kommuner med store, dominerende byer og kommuner med mindre byer og større landområder er repræsenteret. Alle kommuner er valgt for at være proaktive i forhold til klimatilpasning, da vi især har fokus på at afdække, hvad der kan inspirere andre kommuner til klimatilpasning.

Vi har gennemført 11 semistrukturerede interview med kommunalpolitikere, herunder borgmestre, udvalgsformænd og -medlemmer fra det klimatilpasningsansvarlige udvalg samt bestyrelsesformænd i kommunernes spildevandsselskaber, da de er afgørende politiske aktører i forhold til kommunal klimatilpasning. Interviewformen har af praktiske årsager varieret fra kommune til kommune: Nogle af interviewene har været gruppeinterview, hvor fx borgmester, udvalgsformand og spildevandsselskabets bestyrelsesformand er interviewet samtidig, mens vi i andre kommuner interviewede de forskellige aktører enkeltvis. I alt har 18 politikere medvirket (Se bilag 1). Alle interview er optaget på en digital optager og er efterfølgende blevet udskrevet.

De udskrevne interview er analyseret med henblik på at afdække, om politikere i disse otte proaktive kommuner har nogle fælles kendetegn i form af deres rolleforståelse, styringsstrategi og ledelsesstil, som evt. kan være befordrende for klimatilpasning. Desuden er interviewene analyseret med henblik på at identificere de vigtigste årsager til, at klimatilpasning bliver et vigtigt kommunalt indsatsområde, hvilke barrierer politikerne oplever som de væsentligste, og hvilke samarbejdsarenaer der er befordrende for klimatilpasning. Hertil er brugt analysesoftwaren NVivo9.

Citater er som udgangspunkt anonymiseret, da man herved opnår en mere åben og fortrolig interviewsituation. Hvor citater navngives, har de citerede personer godkendt citatet.

Resultater

De fleste politikere i undersøgelsen har et stort engagement og en stor interesse for emnet til fælles. De italesætter flere rolleforståelser, som under givne omstændigheder kan være fremmende for den kommunale klimatilpasning, men vi kan ikke generelt konkludere, at en rolleforståelse vil være mere fremmende for klimatilpasning end en anden.

Undersøgelsen viser desuden, at klimatilpasning, især regnvandshåndtering og kystsikring, er kommet højt op på dagsordenen i de otte kommuner. Især en række ekstreme regnskyl, som har medført store gener og økonomiske skader i en række danske kommuner, har gennem de seneste år hjulpet temaet kraftigt på vej op i den politiske bevidsthed i de berørte kommuner, men også proaktive forvaltninger, borgerpres og medieomtale er medvirkende faktorer.

Politikerne oplever dog også barrierer, bl.a. i form af prisloftet på vandafledningstakster, manglende national prioritering, fx i planloven, og regeringens klimatilpasningsstrategi, samt ikke mindst en presset økonomi, der gør det svært at prioritere klimatilpasning på bekostning af fx skoler og ældrepleje, som er presserende opgaver på kort sigt.

I forhold til samarbejdsarenaer er særligt samarbejdet mellem politikere og forvaltning og dernæst samarbejdet mellem spildevandsselskab og kommune afgørende. Men flere kommuner indgår også samarbejde med andre byer, herunder byer både i nabokommuner og internationalt, til fælles løsninger på tværs af kommunegrænser og til gensidig inspiration og kompetenceudvikling.

Rapportens opbygning

I det følgende præsenterer vi kort de medvirkende kommuner i forhold til befolkningstal og areal, hvilket udvalg der er ansvarlig for klimatilpasning mv. Dernæst præsenterer vi forskellige politikerroller og tilhørende styringsstrategier, da rolleforståelsen kan være afgørende for, hvordan en politiker griber et emne som klimatilpasning an. Herefter præsenterer vi resultaterne af undersøgelsen: Er der fællestræk i form af rolleforståelser, styringsstrategier og ledelseskompetencer,

som kan være befordrende for klimatilpasning? Hvad har sat klimatilpasning på den politiske dagsorden? Hvilke drivkræfter og barrierer oplever politikerne for klimatilpasning? Hvilke samarbejdsarenaer deltager de i, og er de fremmende eller hæmmende for klimatilpasning? Afslutningsvis konkluderer vi på resultaterne.

De otte kommuner i undersøgelsen

Vi har udvalgt kommuner til undersøgelsen ud fra flere kriterier: Som nævnt har vi valgt kommuner fra alle fem danske regioner. Vi har desuden valgt kommuner, der er domineret af én stor by og har et højt befolkningsantal (Odense, Aarhus og Aalborg), samt mindre kommuner med en lavere befolkningsandel i bymæssig bebyggelse (Hedensted, og Kalundborg) og forstadskommuner, der kan være meget påvirket at metropolens politik (Hørsholm, Dragør og Greve). Desuden har vi valgt kommuner, som er blevet fremhævet for særlige tiltag som borgertopmødet i Kalundborg og Usserød Å-samarbejdet, som Hørsholm er med i. Alle kommuner i undersøgelsen er kystkommuner og derfor potentielt truet af stigende havvandsstande. For Odenses vedkommende er der dog tale om en relativ lille kyststrækning ved Odense Fjord. Hørsholm og Greve har også kun relativt beskedne kyststrækninger. Se tabel 1 nedenfor for et overblik over befolkningstal, areal, kilometer kyststrækning, samt befolkningsandel i bymæssig bebyggelse.

Tabel 1. Kommunernes befolkningstal, areal, km kyststrækning og befolkningsandel i bymæssig bebyggelse

Kommune	Befolkningstal	Areal i km^2	Km kyststrækning inkl. fjorde	Befolkningsandel i bymæssig bebyggelse
Dragør	13.722	18,30	20,1	98,2
Greve	47.936	60,40	15,4	98,4
Hedensted	46.086	551,30	81,9	71,2
Hørsholm	24.414	31,30	10,6	98,0
Kalundborg	48.764	575,20	192,1	73,0
Odense	191.400	305,70	13	97,1
Aalborg	201.005	1.137,20	241,5	92,0
Aarhus	314.144	467,80	77,9	96,8

Kilde: Danmarks Statistik og Aart Kroon, Institut for Geografi og Geologi, Københavns Universitet

I alle kommuner ligger det faglige ansvar for klimatilpasning i et fagudvalg med en politisk ledelse, mens det overordnede politiske ansvar ligger hos byrådet, der har vedtaget eventuelle klimaplaner og/eller klimatilpasningsstrategier, spildevandsplaner mv., og ikke mindst de kommunale budgetter. Implementering af planerne foretages af kommunernes fagforvaltninger i samarbejde med spildevandsselskaberne. I tabel 2 ses en oversigt over de fagudvalg, der er ansvarlige for kommunernes klimatilpasning og over borgmestrene og deres partitilhørsforhold i de otte kommuner.

Tabel 2. Oversigt over de klimatilpasningsansvarlige fagudvalg samt borgmester i de otte kommuner

Kommune	Fagudvalg	Borgmester
Dragør	**Teknik- og Miljøudvalget**	**Allan Holst (A)**
Greve	**Teknik- og Miljøudvalget og Klima- og Energipolitisk udvalg (Ad hoc udvalg)**	**Hans Barlach (C)**
Hedensted	**Teknik- og Miljøudvalget**	**Kirsten Terkilsen (V)**
Hørsholm	**Miljø- og Planlægningsudvalg**	**Morten Slotved (C)**
Kalundborg	**Teknik- og Miljøudvalget**	**Martin Damm (V)**
Odense	**By- og kulturudvalget**	**Anker Boye (A)**
Aalborg	**Teknik- og Miljøudvalget og Forsyningsudvalget**	**Henning G. Jensen (A)**
Aarhus	**Teknik og Miljø under Magistraten og Teknisk Udvalg**	**Jacob Bundsgaard (A)**

Kilder: Kommunernes hjemmesider og interview

Som det ses af tabel 1, er hovedparten af kommunerne bykommuner, hvor langt størstedelen af befolkningen er bosat i byområder og betjenes af et kommunalt spildevandssystem.

Vandforsyning og spildevandsafledning varetages af et eller flere selskaber, som er skilt ud fra kommunerne inden for de seneste år og ifølge Vandsektorloven senest i 2010. I tabel 3 ses, hvilke selskaber der varetager spildevandsafledning i undersøgelsens otte kommuner. Spildevandsselskaberne er brugerfinansierede og ejet af kommunerne. Der er kommunalpolitikere i alle bestyrelserne.

Tabel 3. Spildevandsselskaber i de otte kommuner

Kommune	Spildevands-selskab	Privati-seringsår	Bestyrelsesformand for spilde-vandsselskab
Dragør	Dragør Spilde-vand A/S.	2006	Birgitte Rinhart, Tværpolitisk liste, medlem af Teknik- og Mil-jøudvalg
Greve	Greve Spilde-vand A/S	2009	Lars Therkildsen, Københavns Energi A/S
Hedensted	Hedensted Spil-devand A/S	2009	Ole Flemming Lyse, Venstre, næstformand i Teknik- og Mil-jøudvalget
Hørsholm	Hørsholm Vand ApS	2010	Morten Slotved, Konservative Folkeparti, borgmester
Kalundborg	Kalundborg Forsyning A/S	2009	Allan Orris, Socialistisk Folkepar-ti, medlem af Teknik- og Miljø-udvalg og Økonomiudvalg
Odense	Vandcenter Syd A/S	1993	Leif Knudsen, Socialdemokra-terne, ikke længere i byrådet
Aalborg	Aalborg Forsyning, Kloak A/S	2009	Arne Schade, Socialdemokratiet, medlem af forsyningsudvalget (Rådmand her er Tommy Eg-gers, Dansk Folkeparti)
Aarhus	Aarhus Vand A/S	2009	Hans Elbek, Danisco A/S

Kilder: http://www.dragoervand.dk/dragor-spildevand; http://www.greveforsyning.dk/; http://www.hspv.dk/; http://www.horsholmvand.dk/; http://www.vandcenter.dk/; Knud-sen 2011, pers. meddelelse; http://www.aalborgforsyning.dk/aalborg-forsyning/kloak.aspx; http://www.aarhusvand.dk/; http://firma.eniro.dk/.

Relationen mellem kommunerne og selskaberne beskrives nærmere i resultatafsnittet nedenfor.

Vi har, så vidt det var muligt, interviewet borgmestrene, formændene for de ansvarlige fagudvalg og bestyrelsesformanden for spildevandsselskaberne i de otte kommuner (Det var desværre ikke muligt at få en aftale med alle de ønskede per-

soner i alle kommunerne, se bilag 1). Det har vi gjort, fordi disse politikere har en vigtig formel position i relation til klimatilpasning. Disse positioner indebærer en række forventninger fra omverdenen, som skaber forskellige roller, som politikerne kan træde ind i. Vores hypotese er, at politikernes rolleforståelse kan have betydning for, hvordan de føler, de bør gribe et emne som klimatilpasning an. Dette uddybes i de næste afsnit.

Politikerroller og klimatilpasning

I det følgende præsenterer vi en række forskellige politikerroller, da disse påvirker både, hvad en politiker ser som sine opgaver, og hvordan han/hun griber sine opgaver an (Berg 2000; Westenholz 1997). Hensigten er at afdække, om politikerne i de otte kommuner, der på hver sin måde proaktive, hvad angår klimatilpasning, kan identificeres med en særlig politikerrolle. Og i givet fald om denne rolle kan være en medvirkende årsag til, at klimatilpasning er så højt på den politiske dagsorden i disse kommuner.

Rollebegrebet bliver af Berg (2000, p.67) defineret som *summen af forventninger til en bestemt social position*. Med de positioner, som politikere indtager i kommunen, følger en række forventninger fra omverdenen om, hvad det vil sige at være i den pågældende position. Der er altså forskellige roller tilknyttet positionen, såkaldte rollesæt. Disse roller består af normer og værdier for, hvad der er passende at gøre, og de former, hvordan politikeren handler og *kan* handle (Berg 2000).

Rollebegrebet er meget nært beslægtet med identitetsbegrebet, men identitet adskiller sig ved, at det er aktørens egen internalisering af sociale roller, som fortolkes ind i individets allerede erhvervede personlige erfaringer (Berg 2000).

Siden starten af 1990-erne er der blevet forsket i, hvilke roller politikerne spiller i praksis. Bl.a. i relation til demokratiteoretiske overvejelser om, hvilke roller de bør spille, og hvilke ledelsesværdier de har. Men også i forhold til deres samspil med strategisk tænkende embedsmænd, der har stadigt mere omfattende ledertræning, hvilket kan gøre det vanskeligere for politikerne at agere frit (Gjelstrup 2005).

Det væsentlige i denne sammenhæng er, at rollefortolkningen hos de ansvarlige politikere kan have betydning for, hvordan kommunen håndterer de udfordringer, som effekterne af et ændret klima skaber for kommunen.

I sit ph.d.-studie (Berg 2000) forsøger Rikke Berg at identificere den ”gode” politiker gennem en afdækning af værdier og normer for politisk ledelse. Hun identificerer standarden for politisk ledelse i de danske kommuner i form af rollen ”Den ’gode’ politiker”.

Rikke Berg finder, at politikerne håndterer standarden for den gode politiker på forskellig måde. Enten ved at overtage rollens idealer i sin egen adfærd, eller ved

at afgrænse sig fra standarden og lægge vægt på helt andre aspekter af, hvad det vil sige at være politiker. Hun identificerer i alt seks forskellige politikerroller.

De seks roller, og hvad de pågældende roller kan tænkes at betyde for en kommunes tilgang til klimatilpasning, præsenteres kort nedenfor.

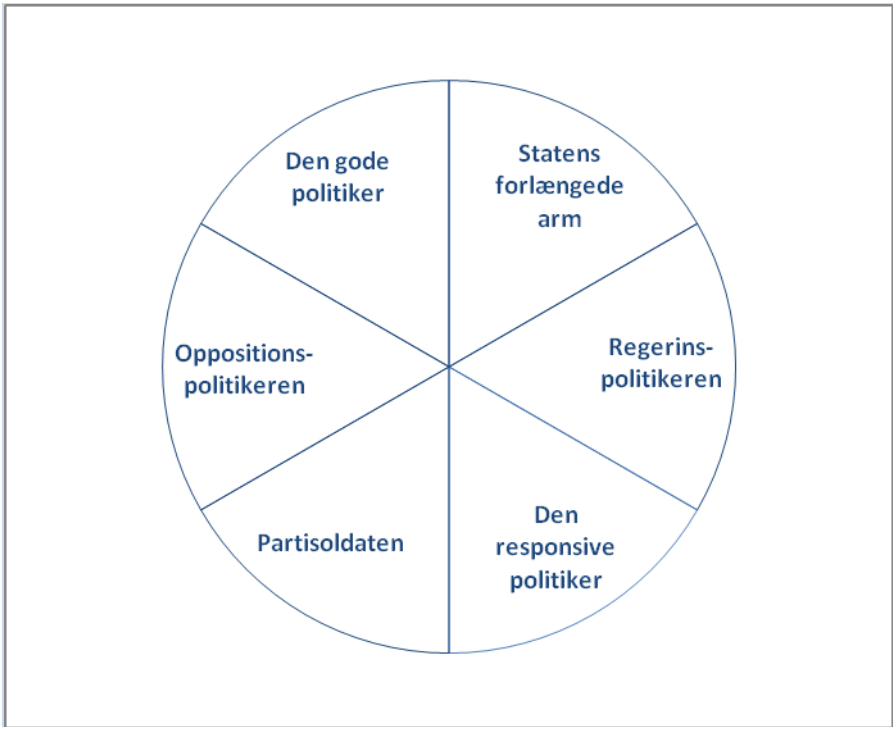

Figur 1. Seks politikerroller fra Berg 2000, s. 248

"Den 'gode' politiker"

Bergs standard for den 'gode' politiker er udsprunget af 1990-ernes kommunale debat om ledelsesværdier. De værdier, der i henhold til denne standard definerer god politisk ledelse, er bl.a. at være aktiv og synlig i forhold til at formulere overordnede mål, visioner og strategier, så embedsmændene kan foretage en selvstændig opgaveløsning og implementering. De politisk formulerede mål skal være styrende og træde i stedet for rigide regler. Politikerne skal ikke bruge energi på at beskæftige sig med enkeltsager, men i stedet sørge for overordnet prioritering og tværgående koordinering, der kan sikre helheden (Berg 2000). Rollen er beslægtet med metaguvenørrollen, beskrevet af Sørensen (2006). Denne rolle kan være fremmende for en langsigtet klimatilpasningsindsats, såfremt politikerne strategisk prioriterer området, fx gennem en klimatilpasningsstrategi, og gør det tydeligt nok til at sikre en administrativ implementeringsindsats, også gennem forvaltningen af andre sektorstrategier.

De administrative medarbejdere i kommunerne deler generelt set i højere grad end politikerne de værdier og normer, der former denne rolle. Derfor er udvalgsformænd og borgmestre, der har en hyppigere kontakt med forvaltningen end de

menige medlemmer, mere 'udsatte' for forventninger, der modsvarer denne rolle. Borgmestre, der har den hyppigste kontakt til forvaltningen, anser ifølge studierne da også denne rolle som vigtig, da de opfatter det at få langsigtede mål og strategier på den politiske dagsorden, som en af de væsentligste opgaver for en borgmester (Berg og Kjær 2005).

Ledelsesstilen kan her betegnes som strategisk målstyring, hvor man definerer mål, men overlader gennemførelsen af dem til forvaltningen. Og man lader ikke enkeltsager få ret meget indflydelse på den overordnede strategiske retning (Berg 2000).

Rollen udfordres dog af ønsket om synlighed, som ofte bedst opnås ved at gå ind i enkeltsager (Westenholz 1997). Desuden udfordres rollen af, at mange politikere føler sig forpligtet til at varetage deres vælgeres særinteresser.

Berg (2000) fandt da også at virkelighedens politikerroller i praksis enten afviger fra standarden på den 'gode' politiker, eller lægger flere dimensioner til. De fem 'afvigelser' hun fandt beskrives nedenfor.

"Regeringspolitiker" eller "oppositionspolitiker"

Den første og overordnede skelnen i politikerrollen handler om, hvorvidt man er i opposition eller man tilhører flertallet og dermed 'regeringen'. Det har blandt andet betydning for, om man føler sig ansvarlig for implementeringen af kommunalbestyrelsens beslutninger, som regeringspolitikeren gør. Regeringspolitikeren har desuden ansvar i forhold til at beskytte forvaltningen mod borgerne, da de har ansvaret for forvaltningens rammer qua deres udvalgsposter. Oppositionspolitikerrollen indebærer derimod, at man skal vogte over magthaverne og demokratiet. Dette gøres ofte gennem enkeltsager, som oppositionspolitikeren engagerer sig i (Berg 2000).

I forhold til at sikre, at en konkret kommunal klimatilpasningsindsats implementeres, er der derfor først og fremmest regeringspolitikerne, vi skal have fat i, og deres øvrige rolleopfattelser der er vigtige i forbindelse med klimatilpasning. Oppositionsrollen kan dog være vigtig i forhold til at påpege en manglende eller forkert indsats.

"Den responsive politiker"

Der ligger i det repræsentative demokrati en norm om, at politikerne skal være responsive over for de borgere, de repræsenterer. Det handler ikke kun om at træffe beslutninger, der er gode for borgerne, men også om at træffe beslutninger på en passende demokratisk måde (March og Olsen 1995). Dvs. den responsive politikerrolle interesserer sig for, hvordan borgerne inddrages i beslutningspro-

cesserne og deltager i civilsamfundet, så han/hun ved, hvad der rører sig blandt borgerne. Den responsive politiker interesserer sig for at løse borgernes særlige problemer, i modsætning til de politikere, der laver mål hen over hovedet på folk (Berg 2000).

Hvis denne rolleforståelse er fremherskende blandt de ansvarlige politikere i en kommune, hvor borgerne oplever problemer som følge af klimaændringer, fx jævnlige oversvømmelser, er rollen fremmende for en konkret klimatilpasningsindsats. Men det er ikke nødvendigvis en rolleforståelse, der fremmer langsigtet, fremadrettet strategisk tilpasning, med mindre borgerne har en stærk interesse heri.

Ledelsesmæssigt vil den responsive politiker være interesseret i at holde forvaltningen 'på sporet' i forhold til at håndtere borgernes problemer. Det kan også betyde, at man går ind i enkeltsager. Det er nemlig vigtigt for denne rolleforståelse, at man kender til sagsdetaljer, så man kan svare, hvis borgerne henvender sig med spørgsmål (Westenholz 1997; Berg 2000). Ledelsesmæssigt vil den responsive politiker også være fokuseret på at inddrage borgerne og på konkret implementering af tiltag, der kan afhjælpe specifikke problemer.

"Partisoldaten"

Partisoldaten er også responsiv, men over for sine partifæller. Partisoldaten kan til tider agere meget ideologisk i forhold til partiets værdier og vil først og fremmest engagere sig i de partipolitiske mærkesager (Berg 2000). Hovedparten af de danske kommunalpolitikere tilhører et nationalt repræsenteret parti (Elklit 1997). Hvis de magthavende politikere tilhører et parti, hvor klimatilpasning og bæredygtighed er en mærkesag, er det en rolle der fremmer indsatsen. Men ellers er emnet ikke noget, der særligt vil interessere en politiker med den rolleforståelse. Klimatilpasning er dog kommet så højt op på den nationale dagsorden, at kun ganske få partier vil affeje klimatilpasning som uvigtigt.

Denne rolle kan 'mildnes' af den stærke tradition for samarbejde på tværs af partier på kommunalt niveau, bl.a. andet fordi man ofte er i en mindretalskonstituering (Berg og Kjær 2005)

"Statens forlængede arm"

Her ser kommunalpolitikeren sig selv som ansvarlig for udførelsen af regeringens politik og lovgivning. Opgaven for byrådet er at fastlægge retningslinjerne for den administration, som borgmesteren er ansvarlig for. Politikken begrænser sig dermed til at træffe afgørelse i små, lokale sager inden for de allerede fastlagte rammer. Rollen iagttages kun sjældent (Berg 2000). Hvis den rolleopfattelse skal være

fremmende for klimatilpasning i kommunen, kræver det klar lovgivning og nationale strategier.

Tabel 4. Politiske roller og handlingslogikker. Fra Berg 2000 s. 270

Politiske roller	Handlingslogikker
Den "gode" politiker	- At træffe beslutninger i en principiel sag - At metastyre vha. overordnede mål og rammer
Oppositionspolitikeren	- At vogte over magtudøverne
Regeringspolitikeren	- At sikre implementeringen af kommunalbestyrelsens beslutninger - At beskytte forvaltningen mod borgerne - At værne om medarbejderne
Den responsive politiker	- At være lydhør, åben, og hensynsfuld over for borgerne - At forstå og forklare den politiske beslutningsproces - At korrigere politikken - At hjælpe den klemte borger
Partisoldaten	- At markere partiets ideologi og tilgodese sine vælgeres ønsker
Statens forlængede arm	- At administrere folketingets eller EU´s beslutninger

Tabel 4 ovenfor opsummerer nogle karakteristika for de seks politikerroller. I resultaterne nedenfor kommer vi nærmere ind på, hvilke roller vi kan identificere hos de interviewede politikere fra de otte kommuner og deres spildevandsselskaber, og hvilken betydning det kan tænkes at have for klimatilpasning i de otte kommuner

Resultater

I det følgende præsenteres resultaterne af interviewundersøgelsen og analysen heraf i forhold til: 1) Politikernes rolleforståelse og betydningen heraf. 2) Hvorfor klimatilpasning er kommet på den politiske dagsorden. 3) Hvilke drivkræfter og barrierer politikerne oplever som væsentlige. Og 4) Hvilke samarbejdsarenaer politikerne indgår i.

Rolleforståelser og betydningen heraf

De interviewede politikere udviser træk fra "Regeringspolitikeren", "Den 'gode' politiker" og "Den responsive politiker". "Partisoldaten" antydes hos enkelte af politikerne, mens "Statens forlængede arm" helt er fraværende. Der er altså ikke tale om, at de interviewede politikere har en entydig rolle tilfælles.

De politikere, vi har interviewet, er "Regeringspolitikere" og de nævner også, omend i varierende grad, at det er deres ansvar, at kommunens politik implementeres. Dette gælder i højere grad for borgmestrene end de øvrige politikere. Der er også flere, der refererer til, at de som politikere skal beskytte forvaltningen.

> *"De har brug for at læne sig op ad os, [til at] tage kampene måske, … fordi der er så mange, der ikke er ansat i kommunen… som har en faglig baggrund, og de har måske andre vurderinger, derfor er det nødvendigt, at vi bakker op og skærer igennem og siger, at det er sådan, det skal gøres"* (Udvalgsformand, forstadskommune).

Det er selvfølgeligt vigtigt, at kommunernes klimatilpasningsstrategier implementeres, hvis de skal have en effekt, og derfor er det fremmende, at borgmestrene føler et ansvar for, at det sker. Implementeringen sker dog via forvaltningen, og her er det rimeligt at antage, at det bliver lettere for forvaltningen at implementere klimatilpasningsstrategierne, hvis de bakkes op af deres politikere. Rolleforståelsen som "regeringspolitiker" kan derfor karakteriseres som positiv for den kommunale klimatilpasning i de otte kommuner i undersøgelsen. Det vil den i sagens natur også være i andre kommuner, hvor klimatilpasning er højt på den politiske dagsorden.

Vi kan også konkludere, at kun de færreste af politikerne i undersøgelsen har et detailkendskab til de konkrete strategier og projekter, der er gennemført i forbindelse med klimatilpasning. Forvaltningerne får i høj grad spillerum til at implementere klimatilpasningsstrategierne, men selvfølgelig inden for de vedtagne budgetter. Bestyrelsesformændene for spildevandsselskaberne virker dog til at have mere detailkendskab. Men da spildevandsselskaberne i høj grad står for den konkrete implementering af klimatilpasningsstrategierne, er dette ikke overraskende, da man må formode, at bestyrelsesformændene løbende orienteres om selskabets konkrete aktiviteter og projekter. Også disse politikere overlader efter

eget udsagn driften til selskabernes direktører. I den henseende kan man tale om, at politikerne fra både kommunalbestyrelserne og spildevandsselskaber udviser træk fra "den 'gode' politiker", der styrer ved hjælp af overordnet målstyring i form af overordnede strategier uden at blande sig i forvaltningens implementering heraf. En borgmester i en forstadskommune udtrykker det således:

> *"Vi som kommunalbestyrelse, vi skal også forholde os overordnet til opgaverne, som nogle gange kan være upopulære, hvor der ikke skal være så meget kommunalt fnidder, eller alle de ting, som er i små samfund, ikke."*

Man kan dog diskutere, hvor langsigtede og visionære strategierne og målene er. Eftersom det i høj grad har været konkrete problemer med oversvømmelser, der har bragt klimatilpasning på dagsordenen (se afsnittet nedenfor om, hvorfor klimatilpasning kommer på dagsordenen), kan man argumentere for, at politikerne handler reaktionært på klimaforandringer frem for visionært. Det er også kun i et begrænset omfang, at politikerne er helhedsorienterede i den forstand, at de kobler klimatilpasning med andre sektorer end teknik og miljø. Håndteringen af regnvand og oversvømmelsestrusler fra havet er de eneste problemer, politikerne referer til i forbindelse med klimaforandringer.

Figur 2: Håndtering af regnvand er iflg. politikerne et af hovedproblemerne i forhold til klimatilpasning. Her ses regnvandshåndtering i Stenløse. Foto: Ole Fryd.

Kun enkelte politikere nævner fx sundhedsområdet, som noget der kunne være en del af klimatilpasningsindsatsen. I betragtning af at klimaforandringerne spås at have en effekt på sundheden i form af både forurening fra oversvømmede kloaker, hedeslag pga. hyppigere hedebølger og gener som følge af bedre levevilkår for fx skimmelsvamp (Regeringen 2008) er dette iøjnefaldende. Når sundhed kob-

les med klimatilpasning er det i form af, at udlagte opmagasineringsbassiner også kan benyttes rekreativt og dermed bidrage til mere motion blandt borgerne.

Hvis politikerne for alvor skal træde i karakter som "den 'gode' politiker, skal de altså være mere visionære og helhedsorienterede i deres mål- og strategistyring.

Der er stor forskel på, i hvor høj grad de interviewede politikerne føler, de skal være responsive over for borgernes sager, og i det hele taget hvor meget kontakt de har med borgerne (se også 'Samspil med borgerne' nedenfor). Nogle af politikerne lægger stor vægt på, at det er politikernes ansvar at møde borgerne, både for at tage kampene for forvaltningen, men også den anden vej rundt:

> *"Politikerne kommer på banen, hvis det begynder at gå skævt set med vores øjne. Det er, hvis administrationen ikke gør, som borgerne siger, og vi har stærke borgere. … Vi er en lille kommune, set på landsplan, så det er let at komme på besøg hos borgmester og udvalgsformand … det er ikke pinligt at ringe til udvalgsformanden lørdag formiddag, … altså, det kan man godt"* (Borgmester).

> *"Men det inviterer vi også til. Sådan skal det være. Vi vil gerne snakke med dem, som vil snakke med os."* (Udvalgsformand).

Andre af politikerne synes at overlade borgerkontakten fuldstændigt til kommunens medarbejdere.

Eftersom en vigtig årsag til at klimatilpasning kommer på dagsordenen, er oplevelsen af borgerpres, vil "Den responsive politiker" være en fremmende rolleforståelse for klimatilpasning – i hvert fald i de kommuner, der allerede har oplevet problemer med oversvømmelser.

"Partisoldaten" er der kun få indikationer af i form af politikere, der henviser til deres partitilhørsforhold for at forklare deres holdninger. Et eksempel på, hvor rolleforståelsen som "partisoldat" indikeres og virker fremmende for klimatilpasning, ses af nedenstående citat:

> *"Klima-Connie, altså kald det hvad I vil, jeg er konservativ, hun er konservativ, partitoppen de står og tordner, at vi skal kunne noget på miljøområdet."* (politiker, forstadskommune).

Dette er dog ikke en dominerende rolleforståelse hos de interviewede politikere.

Interviewene giver ingen indikationer af, at politikerne indtræder i rollen som "statens forlængede arm".

Vi kan konkludere, at de interviewede politikere italesætter flere rolleforståelser, herunder "regeringspolitikeren", "den 'gode' politiker", "den responsive politiker" og i mindre grad "partisoldaten". Alle disse roller kan under givne omstændighe-

der være fremmende for klimatilpasning, men vi kan ikke generelt konkludere, at én rolleforståelse vil være mere fremmende for klimatilpasning end en anden.

I det følgende beskæftiger vi os med, hvilke faktorer der har været de væsentligste i forhold til at få klimatilpasning på dagsordenen i de otte kommuner.

Hvorfor kommer klimatilpasning på den politiske dagsorden?

Der er flere grunde til, at klimatilpasning er kommet på den kommunalpolitiske dagsorden i de undersøgte kommuner: Emnet har været meget oppe i medierne, og der er blevet talt meget om klima og bæredygtighed i mange sammenhænge – især op til klimatopmødet i København 2009. Men først og fremmest er det fordi kommunerne har oplevet problemer med oversvømmelser, som de har været nødt til at reagere på.

> *"Der er ingen tvivl om, at klima optager os meget, og at det optager befolkningen meget og fylder meget i medierne. Og når vi så har vand i kældrene, og vi så får det her 50-års-regnskyl …. Så snakker vi meget om det, og vi forholder os til det og arbejder med til det"* (Borgmester i en stor kommune).

I alle otte kommuner har der været større eller mindre oversvømmelseshændelser som følge af voldsomme regnskyl især inden for de sidste fem år. De fleste af kommunalpolitikerne mener også, at de forudsete højere vandstande i de danske farvande er noget, kommunerne er truet af, og som politikerne derfor må forholde sig til. Politikerne i kommuner med betydende lavtliggende og kystnære områder: Dragør, Kalundborg og Hedensted, er særligt opmærksomme på stigende havspejl og følger med i, hvad de seneste prognoser siger om, hvor hurtigt og hvor højt havet vil stige. Øvrige forventede effekter af klimaforandringer såsom hyppigere storme, øget sandsynlighed for længerevarende hedebølger og deraf følgende tørke- og sundhedsproblemer og ændrede temperaturers potentielle effekter på plante- og dyreliv nævnes ikke af de interviewede politikere.

Alle de interviewede politikere nævner, at klima og klimatilpasning har været højt på den nationale dagsorden, og at det er en medvirkende grund til, at man beskæftiger sig med emnet i kommunerne. Hverken den nationale klimatilpasningsstrategi (Regeringen 2008), KL's klimaudspil (KL 2009), arbejdsgrupperapporten fra KL og regeringen (KL and Regeringen 2010) eller andre strategidokumenter nævnes, men man må formode, at disse og forarbejdet til dem har været medvirkende til at sætte emnet på den nationale dagsorden.

Figur 3: Oversvømmelser er en af hovedårsagerne til at klimatilpasning kommer på dagsordenen. Her er det Lyngby-vejen i København, der er ramt. Foto: Thomas Sick Nielsen

Mediedækningen af klimaproblematikker har også gjort, at emnet, i politikkernes opfattelse, optager kommunens borgere. Og de oplever derfor et vist borgerpres for at håndtere de truende effekter af klimaforandringer og selvfølgelig i særlig høj grad, når borgerne oplever gener som følge af oversvømmelser. Enkelte politikere nævner, at det er for risikabelt at lukke øjnene for de problemer, klimaforandringerne kan afstedkomme:

> *"Jeg tror bare, at det er noget, alle politikere vil. Det er jo ikke en chance nogen vil tage, at vi ikke separatkloakerer for eksempel."* (Udvalgsmedlem i stor kommune).

Flere politikere nævner også, at kommunens image er en medvirkende årsag. Klimatilpasning er noget, en stor kommune *skal* kunne, og noget hvor man skal gå forrest og vise flaget. Der er altså tale om, at klimatilpasning kan være en konkurrenceparameter i den politiske optik.

> *"Der er stadig en masse image i det her: Gør vi noget for det her? Tænker vi over det? Borgerne har en forventning om, at vi gør noget."* (Borgmester i forstadskommune).

> *"Selvfølgelig kan vi også! Og så har det noget med at gøre, at vi er Danmarks x-største kommune. Vi skal også vise noget."* (Udvalgsformand i stor kommune).

Generelt kobles klimatilpasning til den bredere miljødagsorden hos de interviewede politikere.

De fleste af de interviewede politikere henviser også til deres forvaltninger og de ansvarlige medarbejdere i rosende vendinger, når de taler om, hvad der har bidraget til deres interesse for emnet. For disse politikere er der ingen tvivl om, at en aktiv, kompetent og proaktiv forvaltning er afgørende for den kommunale klimatilpasningsindsats. Dette gælder ikke mindst evnen til at kunne formulere projekter, som der kan søges eksterne midler til, så der bliver økonomisk råderum til at handle.

I en enkelt kommune tilskriver de interviewede politikere også opmærksomheden på klimatilpasning til et enkelt, særligt miljøorienteret parti, der har presset på, og hvor den nationale opmærksomhed og konkrete oversvømmelseshændelser har givet partiet den nødvendige pondus til at få miljødagsordenen og klimatilpasning helt frem på de øvrige politikeres nethinder – selv politikere, der indtil for få år siden, efter eget udsagn, hørte til klimaskeptikerne.

Enkelte politikere nævner desuden, at det, at kommunen har været med i et forskningsprojekt, var medvirkede til at bringe emnet på dagsordenen, idet der er blevet afholdt en række større konferencer, hvor enkelte af politikerne har medvirket og dermed blev interesserede i emnet.

Boks 1: Hvad et borgertopmøde kan bidrage med

Lørdag den 5. marts 2011 inviterede Kalundborg Kommune i samarbejde med Teknologirådet og i regi af EU-projektet "Baltcica" (http://www.baltcica.org/) til borgertopmøde om klimatilpasning. Formålet var at få indblik i borgernes holdninger til lokale problemstillinger, der kan opstå pga. klimaforandringer, og dermed få input til kommunens klimatilpasningsplan.

Et repræsentativt udsnit af Kalundborgs borgere blev inviteret, og 350 kom og debatterede fem temaer: Udsatte områder, Kalundborg By, Ansvarsfordeling mellem borgere og myndigheder, Overordnet strategi for tilpasning og endelig Borgernes involvering i planlægning. De enkelte temaer blev diskuteret i mindre grupper, hvorefter der var afstemninger, som alle straks kunne se resultatet af, fx om hvilke tilpasningsløsninger man foretrak.

Kommunens embedsmænd, politikerne og Teknologirådet havde i fællesskab forberedt mødet. Der blev udsendt baggrundsmateriale til borgerne, så de ikke skulle diskutere på bar bund og udelukkende med udgangspunkt i deres egne (sær)interesser, men var informeret om kommunens måde at se klimarelaterede problemer på.

De tre politikere, vi interviewede til indeværende rapport, var alle af forskellige årsager meget begejstrede for mødet:

> *"Jeg synes, det er et af de bedste borgermøder, vi nogensinde har haft. Hvis du har åbne borgermøder, så vender du kun bestemte særinteresser. Det her var meget mere nuanceret"* (Martin Damm, borgmester).

> *"Det var rigtigt godt. Vi fik mange positive tilbagemeldinger fra folk, der synes det var en vældig oplevelse, og de var aktive. Det var præcist det samme antal, der stemte første gang og sidste gang, så der var ingen der gik"* (Bertel Stenbæk, formand for Teknik- og Miljøudvalget).

Bl.a. af den grund føler disse politikere sig i højere grad end før motiverede til at arbejde med området. Debatten og engagementet fra borgernes side til topmødet gav politikerne opbakning og relevant input til at arbejde med klimatilpasningsstrategien:

> *"Vores borgertopmøde med over 300 mennesker, det gav da en tilskyndelse til at lave en langsigtet strategi … og vi kunne mærke, at der var opbakning til det. Det gør det jo nemmere for os"* (Bertel Stenbæk, formand for Teknik- og Miljøudvalget).

Borgertopmødet har altså ikke bare kvalificeret den kommunale debat, men også været en klar drivkraft i forhold til det politiske niveau.

Se mere om topmødet her:
http://www.kalundborg.dk/Til_borgeren/Klima/Borgertopm%C3%B8de.aspx

Men en ting er, at emnet klimatilpasning kommer på den politiske dagsorden og ind i kommunale politikker, strategier og planer. Noget andet er at få klimatilpasningstiltag implementeret. Politikerne oplever en række barrierer herfor, men også faktorer der driver indsatsen frem. Det ser vi nærmere på i det følgende.

Drivkræfter og barrierer for klimatilpasning

Der findes forskellige drivkræfter for klimatilpasning på det politiske niveau, som i meget høj grad knytter an til, hvad der bringer emnet på den politiske dagsorden (se forrige afsnit). Ud over de konkrete oversvømmelseshændelser, borgerpres, og den generelle, nationale bevågenhed om emnet mv. (nævnt ovenfor), som skaber oplevelsen af behov, kan klimatilpasning også fremmes af netværkssamarbejder – nationalt og internationalt, hvor man henter inspiration. Muligheden for at opfylde flere formål med sin klimatilpasningsindsats kan også være en drivkraft for kommunal klimatilpasning.

Lovgivning og økonomi nævnes af politikerne som de væsentligste barrierer. Usikkerhed om prognoser og manglende viden og værktøjer opleves derimod ikke som barrierer af politikerne – i modsætning til holdningen på forvaltningsniveau undersøgt i en tidligere undersøgelse af kommunernes indsats for klimatilpasning (Hellesen et al 2011). Dette er nok en naturlig konsekvens af, at det er forvalterne, der har ansvaret for at tilvejebringe den nødvendige viden til planlægningen.

Drivkræfter

Det fremstår klart fra interviewene, at oplevelsen af, at der er behov for at have en politik og handle i forhold til de forventede effekter af klimaforandringer, er den vigtigste drivkraft. Følelsen af behov kan enten være skabt af prognoser eller af meget konkrete og personlige erfaringer:

> *"Det er, fordi man tænker: Hvor er det, der bliver oversvømmelse ved stigende havvand? Det er stort set overalt. ... Jeg er absolut tilhænger af, at vi skal have en klimastrategi!"* (Borgmester, forstadskommune).

> *"Den store oversvømmelse, der kom meget massivt, over 100 mm på meget kort tid … hvor hele rådhuset stod under vand og hele området omkring. Det var der, vi i første omgang blev opmærksomme på det selv. At der skulle gøres noget."* (Udvalgsformand, forstadskommune).

> *"Der faldt 105 mm i løbet af halvanden times tid! Det var jo en lejlighed, hvor vi havde god kontakt med en del borgere… Der var en mand, der fortalte, at i løbet af en halv time blev hans kælder fyldt med 60.000 l vand … det lå et sted, hvor det ligesom løb lidt ned ad bakke … og der strømmede det ned som en flod"* (Udvalgsformand, forstadskommune).

Den næsthyppigst nævnte drivkraft er den generelle bevågenhed i forhold til klimaforandringer og -tilpasning op til COP15 i 2009 og herefter. Det er på dagsordenen. Det er noget, man snakker om. Det er noget, borgerne snakker om. Det betyder også, at der kommer en politisk interesse for at markere sin by i forhold til klima og klimatilpasning.

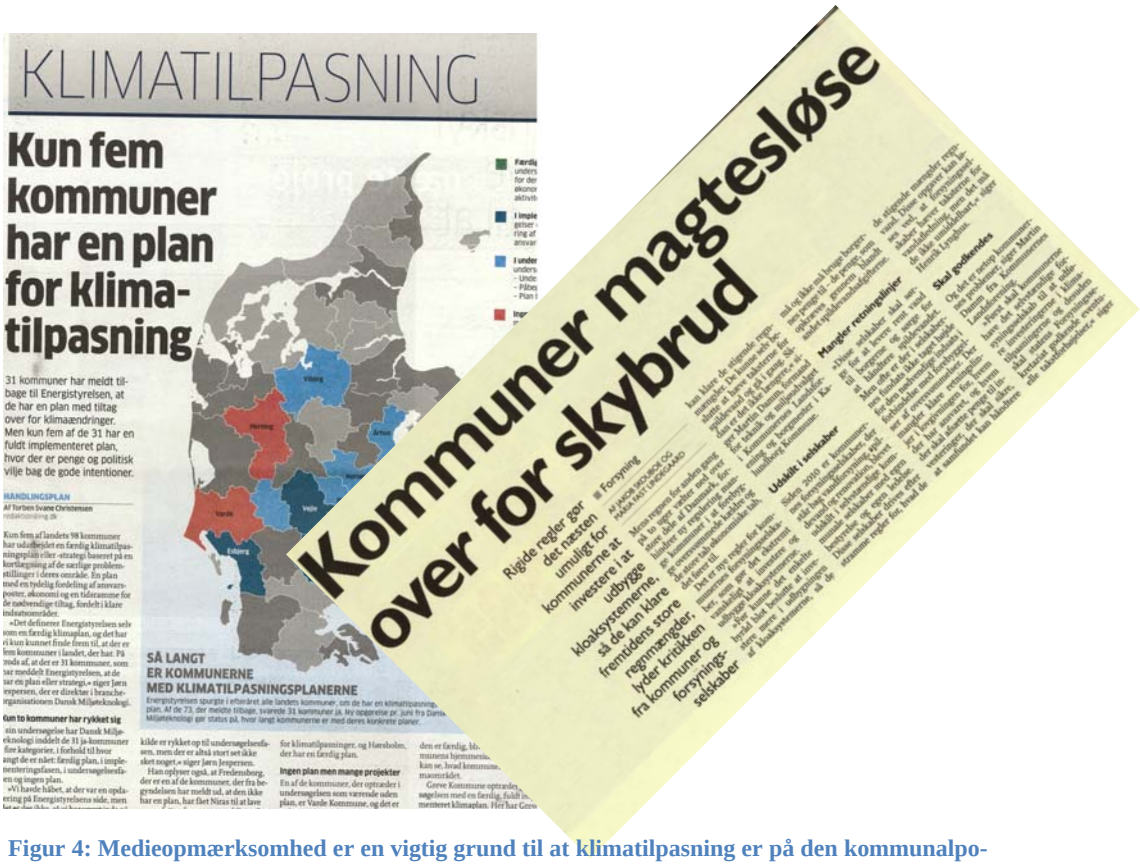

Figur 4: Medieopmærksomhed er en vigtig grund til at klimatilpasning er på den kommunalpolitiske dagsorden. Her ses udklip fra Ingeniøren d. 17. juni 2011 og Børsen d. 15. juli 2011.

Netværk, som kommunalpolitikerne og/eller forvaltningerne indgår i og som er dannet omkring klimaudfordringerne, kan være fremmende for klimatilpasning. Her er der blandt andet tale om de netværk, kommunerne indgår i internationalt med andre byer, hvor der udveksles erfaringer med byer, som har tilsvarende problemstillinger, eller hvor man føler, man bliver inspireret af deres ekspertise og metoder. Der kan også være tale om forvaltningsmæssigt samarbejde med nabokommuner:

> *"Og så skal vi have det tværkommunale arbejde. … Det vigtige er, at der et ordentligt samspil på tværs, hvor man nyttiggør de kompetencer, vi har til rådighed, så vi bruger de bedste fagligheder til at få truffet de bedste politiske beslutninger."* (Borgmester, stor kommune).

Her er der i høj grad tale om faglige netværk, som forvaltningerne er de aktive medlemmer af, men som videreformidles til politikerne. Dette understreger, at en

proaktiv forvaltning kan være en vigtig faktor for, at klimatilpasning bliver et interessant politisk emne.

En anden type netværk, der kan være fremmende for klimatilpasning, er dem der opstår mellem forskellige offentlige og private parter i relation til at løse konkrete problemer.

> *"De der netværk, der er skudt i gang [her tales også om CO_2- og energibesparelser, red.], det er nogle netværk, der har brug for økonomi, hvis de skal bestå og have et sekretariat. Der vil jeg lægge mine penge. Fordi jeg tror, det er samarbejdet, der er vejen frem - i hvert fald, hvis vi taler forurening og miljø."* (Udvalgsmedlem, stor kommune).

Endelig indgår nogle af de interviewede politikere fra spildevandsselskabernes bestyrelser selv i faglige netværk eller organisationer som fx Dansk Vand- og Spildevandsforening (DANVA), hvor de kan blive inspirerede.

Noget andet, der er med til at gøre klimatilpasning interessant politisk og dermed drive den kommunale indsats, er når det lykkedes at gøre det til et multifunktionelt tema, hvor man opfylder flere formål med de samme tiltag.

> *"Det jeg synes, er det rigtig gode, er selvfølgelig, at man også tænker lidt videre … man skal måske få noget ud af den måde, man så sikrer vandet på til nogle andre formål, som kan være både det grønne og til gavn og glæde for borgerne. Det er jo spændende tænkning."* (Borgmester, mindre kommune).

I en tidligere undersøgelse af den kommunale klimatilpasningsindsats på forvaltningsniveauet var en af pointerne, at det er svært at skabe interesse for klimatilpasning, hvis det italesættes som et rent teknisk emne, der hovedsagligt har med opdimensionering af kloakrør at gøre (Hellesen et al 2011). Det ovenstående citat bekræfter, at måden, man taler om klimatilpasning, har betydning for den politiske og almene interesse for emnet. Jo mere bredt og multi-dimensionelt man betragter det, jo større interesse kan man skabe.

Boks 2: Ekspertise som drivkraft: Vandcenter Syd

Vandcenter Syd håndterer drikke- og spildevand for Odense Kommune og Nordfyn. Vandcenter Syd har en målsætning om at tiltrække de mest kvalificerede medarbejdere og at være med til at udvikle den nyeste viden om vand og spildevand. Af den grund er selskabet med i et større antal forskningsprojekter, herunder flere om klimatilpasning, og deltager aktivt i internationale netværk. For at tiltrække og skabe de bedste medarbejdere, medvirker Vandcenter Syd også i en række udenlandske projekter sammen med forskellige private virksomheder:

> *"Vi arbejder ud fra en vision om at være forbillede både i og udenfor Danmark, og det gælder også på klimaområdet. Derfor arbejder vi løbende på at udvikle klimaløsninger, der klæder os på til fremtiden. I vores eget regi eksperimenterer vi bl.a. med grønne tage, bassinledninger, grønne regnvandsbassiner. Derudover involverer vi os i forskningsprojekter som fx Black, Blue, Green (www.2bg.dk red.) og HYACINTS (www.hyacints.dk red.), der udvikler nye muligheder for at forudsige klimaændringer og håndtere regnvand i bymiljøerne. I bredere klimaperspektiv har vi en ambitiøs målsætning om at blive CO2-neutrale i 2014, og det er vi i fuld gang med.*
>
> *I bund og grund handler det om, at vi som vandselskab føler et ansvar for at bidrage med vores specialiserede viden og kompetencer til at løse fremtidens klimaudfordringer. Vi er langt fremme på vandområdet i Danmark, og derfor tager vi også til udlandet for at dele ud af vores faglige kunnen og bidrage til bæredygtige løsninger også uden for Danmarks grænser. Vi har bl.a. projekter i Malaysia, Kina og Rusland, og vi erfaringsudveksler med andre store vandselskaber i bl.a. Istanbul, Amsterdam og Halifax.*
>
> *Det bidrager til en masse gode løsninger i udlandet og giver os selv en række erfaringer med hjem. Og så er muligheden for udlandsarbejde også med til at gøre os meget mere attraktiv som arbejdsplads. Og det er helt afgørende, når vi skal tiltrække de allerdygtigste medarbejdere, så vi også i fremtiden kan gå i front."*
>
> Leif Knudsen, bestyrelsesformand for VandCenter Syd.

Vandcenterets proaktive holdning til viden og ekspertise er en klar drivkraft for at få klimatilpasning implementeret i Odense Kommune. Der udvikles konstant for at finde innovative og gode løsninger, samtidig med at selskabets ekspertise gør, at der kan tjenes penge på konsulentvirksomhed i ind- og udenlandske projekter til gavn for den hjemlige indsats.

Læs mere om Vandcenter Syd her: http://www.vandcenter.dk/

Barrierer

De interviewede politikere er enige om, at der er to barrierer for klimatilpasning, som er langt de vigtigste: En stram økonomi, der tvinger politikkerne til benhård prioritering, og en lovgivning der til tider spænder ben.

Politikerne i de otte kommuner oplever alle, at de agerer i en meget presset økonomi, hvor der skal prioriteres mellem på den ene side de forskellige serviceydelser, kommunen skal levere, og på den anden side tiltag, der kan gøre kommunen mere robust over for effekterne af kommende klimaforandringer. Som politiker står man ofte i et dilemma, hvor man skal vælge mellem klimatilpasningstiltag og skoler, ældrepleje mv. og da vil klimatilpasningen på kort sigt ofte være taberen. En væsentlig økonomisk overvejelse, som flere af politikerne i de undersøgte kommuner er kommet frem til, er, at man ikke har råd til at lade være. Det er nemlig dyrt at rydde op efter oversvømmelsesskader i de områder, hvor man har oplevet overløb mv., særligt når der ikke er separatkloakeret. Økonomisk er det dog ikke ligegyldigt, hvordan man griber tilpasning an, og flere af politikerne taler om at bruge landskabsmæssige muligheder for at aflede og opbevare vand under voldsomme regnhændelser som et bidrag – og hvor det er muligt – et alternativ til store volumenledninger.

> *"Vi opererer lidt i, om vi skal invester de 100 millioner, det koster at lave volumenledninger … eller om vi skal sætte ind på overfladevandet på en anden måde i området. … Det er noget med, at økonomien går lidt ned ad bakke i Danmark i øjeblikket. … Hvis klimaspådommene holder vand, undskyld udtrykket, så bliver vi udfordret på dem, men det bliver så en balance mellem, hvilken værdi af samfundets samlede kage du putter i det at dæmme op for vand og håndtere det, i forhold til at få passet børnene og din gamle mor."* (Borgmester i stor kommune).

Spildevandsselskaberne står dog for en stor del af de investeringer, der foretages i klimatilpasning. Da det er takstfinansieret og udelukkende forvaltes af selskaberne, er det kun en mindre del af klimatilpasningsindsatsen, der er en del af den kommunalpolitiske prioritering i byrådene og de kommunale budgetforhandlinger. Og politikerne bruger aktivt spildevandsselskaberne til at finansiere de klimatilpasningstiltag, de kan.

Figur 5. Tunneleringsmaskine i grube i forbindelse med havneprojekt i Odense. Der er tale om store investeringer, når der lægges nye, store kloakrør. Foto stillet til rådighed af Vandcenter-Syd.

Med hensyn til lovgivning er det ifølge politikerne derfor også især prisloftet i vandsektorloven, som er problematisk, da det gør, at spildevandsselskaberne mange steder ikke har økonomi til at lave de nødvendige tiltag (se også 'Samspil med staten' nedenfor). Det gælder selvfølgelig især i kommuner, der ikke er helt fremme med vedligeholdelsen af kloaknettet, hvilket ifølge de interviewede politikere er tilfældet for en stor del af de danske kommuner. Hertil skal nævnes at Miljøministeret netop har bebudet, at vandsektorloven ændres, så det bliver mere klart, hvilke miljø- og servicemål kommunerne kan søge om tillæg til prisloftet for at finansiere (Miljøministeriet 2012a).

Desuden opfattes vandsektorloven som ufleksibel. Politikerne, - især de, der sidder i spildevandsselskabernes bestyrelser, så gerne, at der lovgivningsmæssigt blev åbnet op for, at selskaberne kan medvirke til at lave LAR[2]-løsninger på privat grund. Men som lovgivningen er nu, er det ikke en mulighed.

> *"Som vandselskab kunne vi formentlig spare mange penge ved at lave små, lokale løsninger på private grunde, at vi fx gik ind og sagde, hvis folk fik lavet den løsning, kunne vi gå ind og finansiere noget af det, fordi det ville lette os i forhold til vandbehandling og hvad ved jeg. Men de muligheder er der ikke, og det, synes jeg, er ulykkeligt, for en faktisk lille indsats kunne vi nå langt."* (Bestyrelsesformand for spildevandsselskab).

[2] LAR = Lokal Afledning af Regnvand

Man ønsker sig også bedre muligheder for at kunne tilbyde folk nedsættelse af tilslutningsafgiften, hvis de selv sørger for lokal afledning af regnvandet.

Også planloven står for skud: Flere politikere ønsker sig, at der var videre rammer for, hvad man kan stille krav om i lokalplaner med hensyn til klimatilpasning:

> *"Det kunne være rart, hvis vi kunne få lidt videre rammer i forhold til, hvad vi har mulighed for at stille krav om i lokalplaner … i et område, hvor vi ved, at der er potentielle problemer i forhold til klimatilpasning … Forudsætningen for at lave et projekt her er, at man sætter nogle rammer ind, og det kunne være rart, hvis der blev givet mulighed for det i planloven"* (Udvalgsmedlem, stor kommune).

Miljøministeren har bebudet snarlige lovændringer i både planloven og vandsektorloven, der skal give bedre rammevilkår for kommunerne i forbindelse med klimatilpasning (DANVA 2011), og der er også pt. et forslag om ændring af planloven i høring, der giver kommunerne lov til at lave klimalokalplaner (Miljøministeriet 2012c). Så de lovgivningsmæssige barrierer arbejder lovgiverne med at ophæve.

Der er flere politikere, der ser udskilningen af vand- og spildevandshåndteringen fra kommunernes forvaltning som en barriere i sig selv, bl.a. fordi det hindrer statslige investeringer på området.

> *"Det er en af de pudsige ting, der bliver sagt fra begge sider … at man skal fremrykke offentlige investeringer netop i at klare kloakering og andre ting, men det kan man ikke gøre i staten, fordi det ligger som lukkede selskaber."* (Udvalgsformand i forstadskommune).

Der er altså en lang række forhold i politikernes omverden, der påvirker – såvel positivt som negativt – de muligheder, man som kommunalpolitikker oplever at have for at bringe klimatilpasning videre fra den politiske dagsorden til fysiske realiteter. I næste afsnit ser vi på de relationer, som politikerne og kommunerne har til deres omverden, og hvordan de eventuelle samspil eller mangel på samme påvirker kommunernes klimatilpasningsindsats.

Politikernes samspil med omverdenen

Kommunalpolitikere har en række samarbejdsflader i relation til klimatilpasning, både internt i kommunen med forvaltningen og ikke mindst spildevandsselskaber, borgere, og erhverv, men også eksternt med nabokommunerne, med staten og internationalt. Hvordan kan klimatilpasning fremmes eller hæmmes af disse forskellige relationer? I det følgende beskrives relationerne en efter en, hvorefter der samles op på, hvilke relationer der er fremmende for klimatilpasning.

Det er i høj grad forvaltningerne, der er med til at forme de kommunale klimatilpasningsstrategier, og samspillet med spildevandsselskaberne er også essentielt for klimatilpasning – ikke mindst, fordi selskaberne ved hjælp af vand- og afledningsafgifterne kan finansiere en stor del af implementeringen af klimatilpasningstiltag.

Borgerkontakt virker umiddelbart fremmende på klimatilpasning, eftersom det skaber et pres på politikerne til at gøre noget. Uklarheder i forhold til ansvarsfordeling mellem borgere og kommune kan dog virke hæmmende, idet det skaber konflikter og udsætter handling.

Politikerne er enige om, at samarbejde med nabokommunerne er vigtigt, men alligevel er der ofte vanskelige samarbejdsvilkår mellem nabokommuner pga. politiske eller styringsmæssige konflikter. Der er ingen relation til regionerne omkring klimatilpasning på trods af, at flere regioner arbejder med emnet.

I relationen til staten opleves flere hæmmende faktorer: Først og fremmest kritiseres vandsektorlovens prisloft på vandafgifter. Dernæst kritiseres den manglende hjemmel til at stille krav på baggrund af klimatilpasningshensyn i lokalplaner, og endelig diskuteres landsudligning, så de særligt ramte områder kan få økonomisk hjælp til at sikre sig mod fremtidens trusler. Øgede statslige krav til klimatilpasning vil kunne virke fremmende, særligt hvis de følges op af økonomiske midler.

Figur 6. Samarbejdsarenaer. Forvaltningen er helt central for kommunernes klimatilpasning.

Samarbejdet med forvaltningen

Den nærmeste samarbejdsflade, politikerne har i relation til klimatilpasning, er naturligvis til forvaltningen. Generelt er samarbejdet om klimatilpasning ligesom på alle andre områder: Politikerne udstikker nogle overordnede mål, som forvaltningerne arbejder med i konkrete planer og strategier, som så fremlægges fagudvalgene og efterfølgende vedtages i byrådet. Aarhus er undtagelsen: Her behandles forslagene i byrådet, før det kommer i fagudvalgene.

Samtlige politikere roser deres medarbejdere for at være meget engagerede og dygtige. Og et langt stykke hen af vejen skyldes kommunens klimatilpasningsindsats, at der er nogle medarbejdere i forvaltningen, der arbejder og har arbejdet aktivt for det og med det, også inden det kom højt op på den politiske dagsorden. Nogle af de interviewede politikere læner sig i meget høj grad op af forvaltningen, når de beskæftiger sig med klimatilpasning.

> *"Når de kommer og siger sådan og sådan, så kan vi godt se, at de har 100 % ret. Så de er meget værdsatte og meget, meget dygtige. … Vi politikere*

kan jo ikke rose os selv af, at det er os der har opfundet det. Det er x [afdelingschef i fagforvaltning], og han har hele kommunalbestyrelsens opbakning." (Bestyrelsesformand for spildevandsselskab, medlem af fagudvalg).

Flere nævner, at det er lettere at have et nært samarbejde internt i kommunen i en lille kommune frem for en stor kommune. I de mindre kommuner er det nogle ganske få medarbejdere, der arbejder med klimatilpasning, hvilket i sagens natur gør et nært samarbejde enklere.

Politikerne mener dog, at de har en væsentlig rolle at spille i forhold til og sammen med forvaltningen, fx når det prioriteres, hvilke områder der skal klimatilpasses først. Dette er som regel en blanding af faglige/tekniske hensyn og politiske afvejninger. Og ikke mindst er det politikerne, der afsætter midler på budgetterne og giver medarbejderne mandat til at arbejde med klimatilpasning.

Relationerne mellem kommune og spildevandsselskab

I forhold til klimatilpasning er kommunens relation til spildevandsselskabet essentielt, da selskabet i høj grad den enhed, der implementerer de kommunale klimatilpasningsstrategier- og planer. Rent formelt er relationen i de undersøgte kommuner, at kommunerne ejer spildeselskaberne[3] og i de fleste tilfælde har en ejerstrategi[4] for dem. Hvis det fremgår af ejerstrategien, skal selskaberne følge kommunens strategier inden for deres virksomhedsområde. Der arbejdes på, at reglerne ændres, så selskaberne er forpligtet af kommunens sektorstrategier, uanset om det er nævnt i ejerstrategien, hvilket ikke er tilfældet pt. (pers. med. Vangsgård 2011).

I de fleste af kommunerne i denne undersøgelse er vand- og spildevandsområdet først udskilt fra kommunens forvaltning inden for de seneste år (se tabel 2), så derfor opleves relationen stadig som ganske tæt. Og ikke mindst er der kommunalpolitikere i bestyrelserne for alle selskaberne. I flere tilfælde er bestyrelsesformanden for spildevandsselskabet et fremtrædende udvalgsmedlem i det klimatilpasnings-ansvarlige fagudvalg, som det også ses af tabel 2. Det har naturligvis sine fordele i forhold til at sikre konsistens mellem kommunens strategier og selskabets handlinger, men det er også potentielt problematisk i forhold til habilitet.

Problematiseringen har blandt andet rod i forvaltningsloven, hvor der i §3 står: "Den der virker indenfor den offentlige forvaltning, er inhabil i forhold til en bestemt sag, hvis …3) vedkommende deltager i ledelsen af eller i øvrigt har en nær

[3] Langt de fleste *spildevands*selskaber er kommunalt ejede, mens billedet er anderledes for *vandforsynings*selskaber: Der findes talrige forbrugerejede almene vandforsyningsselskaber samt enkelte selskaber organiseret som selvejende institutioner (pers. med. Vangsgård 2011).

[4] Der er intet overblik over, hvor mange kommunalbestyrelser, der har formuleret ejerstrategier på landsplan.

tilknytning til et selskab, en forening eller en anden privat juridisk person, der har en særlig interesse i sagens udfald." (citat fra Christiansen og Foldager 2007, s. 5). Desuden har et udvalg under Indenrigs- og Sundhedsministeren i december 2006 behandlet habilitetsspørgsmålet mellem kommunale selskaber og kommunalbestyrelsen.

På baggrund af den rapport og forvaltningsloven har Advokatfirmaet Lett analyseret vand- og spildevandsområdet i forhold til risikoen for inhabilitet efter anmodning fra Dansk vand- og Spildevandsforening (DANVA) (Christiansen og Foldager 2007; DANVA 2010). I analysen anbefales det, at personer, der er i vand- eller spildevandsselskabers bestyrelser, ikke også har tilladelses- eller tilsynskompetence i et fagudvalg. Herudover anbefales det, at kommunerne handler ud fra et forsigtighedsprincip, når det gælder tildelingen af bestyrelsesposter i kommunale selskaber, for at bevare tilliden til det offentlige system (Christiansen og Foldager 2007).

DANVA oplyser, at reglerne ikke tolkes så firkantet, da udskillelsen af forsyningerne i mange kommuner stadig er i en overgangsfase, som forventes at vare i nogle år endnu. Det er DANVA's indtryk, at der indtil nu kun er enkelte steder, hvor der har været principielle drøftelser om inhabilitet. DANVA forventer dog at spørgsmålet bliver mere påtrængende i de kommende år i forbindelse med den forestående implementering af Vandrammedirektivet og klimatiltag. Dette forventes at medføre at langt flere situationer dukker op, hvor det vil være relevant at være sig bevidst om sin habilitet som bestyrelsesmedlem (pers. med. Vangsgård 2011).

Da bestyrelsesformanden i halvdelen af de otte kommuner, vi har interviewet politikere i, også er medlem af det ansvarlige fagudvalg i kommunen, indikerer det, at det er en anvendt praksis. Sandsynligvis for at sikre sammenhæng mellem kommunens politik og selskabets virksomhed. Kun i to af kommunerne i denne undersøgelse bringes habilitetspørgsmålet på banen som problematisk.

Samarbejdet mellem kommunen og spildevandsselskabet beskrives da også som nært og godt af de interviewede politikere. Et eksempel på de praktiske fordele, ved at der er en nær tilknytning mellem fagudvalg og spildevandsselskab, kan være, at der lettere tages højde for det økonomiske råderum i både selskab og kommune, når der fx laves nye kloakker i et område. Dette illustreres af nedenstående citat:

> *"For det første koster det at grave det op og lægge nye ledninger. Men så kommer kommunens problem, fordi når det hele er gravet op – spildevandsselskabet skal jo bare lave det, som det var før … men kommunen siger, nu skal vi lave citygade … men så til gengæld skal kommunen betale 6-7 millioner til fliser og lave det flot turistmæssigt … vi skal bare have begge kasser til at passe sammen. Det dur ikke, hvis vi siger det er nu, og så har kommunen ingen penge."* (Bestyrelsesformand for spildevandsselskab og medlem af udvalg for teknik og miljø).

Når der er tale om at implementere specifikke strategier for vand- og spildevandsområdet, foregår samarbejdet hovedsagligt på administrativt niveau i de otte kommuner. Her arbejder fagforvaltningen sammen med selskabets medarbejdere og daglige ledelse om de konkrete planer og implementeringen heraf.

Privatiseringen af vand- og spildevandsselskaberne giver efter sigende dog problemer i nogle kommuner, som relaterer sig til habilitetsproblematikken beskrevet ovenfor. En bestyrelsesformand for et spildevandsselskab siger:

> *"Og så har det givet dem nogle problemer, det hører jeg. På den ene side vil politikerne lave et selskab, og på den anden side vil de også styre selskabet. Det er klart, at det giver konflikter … der er nogen steder, hvor de virkelig slås – alene vandafledningen fra veje, hvor meget skal den kommune betale for det? De skal betale den faktiske pris, hvad det koster. Jeg synes faktisk, vi har det der armslængdeprincip … når bestyrelsen og jeg synes, de har bevæget sig lidt for langt ind, så har de trukket sig tilbage, og hvor vi så har snakket om tingene."*

Der er dog kun én af de øvrige interviewede politikere, der henviser til konkrete problemer i relation til kommunes eget selskab og det kun i vage vendinger og uden for citat. Vi kan derfor ikke konkludere andet, end at kommunerne bør overveje habilitetsspørgsmålet, så man undgår konflikter af den ovennævnte karakter, og at samarbejdet lader til at fungere upåklageligt i syv ud af de otte kommuner i undersøgelsen.

Inddragelse af konsulenter

De fleste af kommunerne har benyttet konsulentvirksomheder til at hjælpe med klimatilpasningsindsatsen, og især de mindre kommuner anser det som helt nødvendigt, da man i en mindre forvaltning ikke kan dække alle de nødvendige kompetencer internt i kommunen. Politikerne ser det som forvaltningens opgave at vide, hvor de kan finde den viden og de kompetencer, de ikke selv har. Det er altså vigtigt, at forvaltningen har et eksternt netværk, de kan trække på. Enkelte af politikerne kan godt være bekymrede for, hvad det betyder for kommunens egen kapacitetsopbygning, men de fleste er overbeviste om, at deres medarbejdere er så engagerede og vidende, at konsulentinddragelsen kun er til gensidig fordel.

Der er ingen af de interviewede politikere, der har overvejet at benytte forsikringsselskaber som eksterne konsulenter i klimatilpasningsarbejdet. Det kunne fx være i forhold til at prioritere klimatilpasningsområder på baggrund af en forsikringsmæssig risikovurdering. En potentiel problemstilling kan opstå, hvis kommunen på baggrund af egne data udpeger et område som truet, og bebyggelserne i området af den grund ikke kan forsikres, eller forsikringspræmien bliver meget højere. Af den grund kunne et nærmere samarbejde mellem kommune og forsik-

ringsselskaber overvejes, så det sikres, at kommunens handlinger ikke får utilsigtede negative konsekvenser for borgerne. Ifølge Martin Damm, Kalundborg Kommune, er der på nationalt plan en dialog i gang om, at kommuner og forsikringsselskaber bruger de samme data om sårbarhed, så der er åbenhed om, hvorvidt et område er truet, og hvad der gøres for at sikre det.

Samspil med borgerne

Som tidligere nævnt er en af motivationsfaktorerne for politikerne, at de oplever et pres fra borgerne, men der er stor forskel på, i hvor høj grad den enkelte politiker selv engagerer sig i mødet med borgerne. I nogle kommuner er det forvaltningen, der tager sig af borgerkontakten, og politikerne deltager kun ved særlige lejligheder eller i de lokalsamfund, hvor de selv bor. Særligt når der er tale om, at lodsejerne i et område er nødvendige medspillere for, at en plan kan gennemføres, foregår det, ifølge interviewene, ofte ved at en medarbejder fra forvaltningen tager ud og snakker med dem, uden at politikerne overhovedet inddrages i arbejdet.

> *"Vi har et kæmpe samarbejde omkring genoprettelsen af de her vådområder med lodsejerne derude, og der føler jeg, at vores forvaltninger er temmelig gode til at styre det og sikre, at alle bliver hørt … Jeg har ikke hørt om, at det skulle være et problem nogen steder. [Interviewer: Er I med på borgermøder, eller er I ude og snakke med?] Vores stadsgartner tager ud og snakker med den enkelte lodsejer og holder vel også nogle fællesmøder med dem."* (Udvalgsmedlem, stor kommune).

Andre af de interviewede politikere lægger stor vægt på, at det er dem, der skal stå på mål for kommunens tiltag, og det derfor er dem, der skal stå frem på borgermøder mv. Disse politikere lægger også vægt på at være i kontakt med deres lokalområde og anser borgerkontakten som en politisk kernefunktion. Denne tilgang er mere typisk blandt politikerne fra de mindre kommuner.

> *"Når borgerne er der, er det os der træder frem, ellers får man bare en teknisk løsning. … Det er derfor politikere er til. Så borgerne kan sige til dem, det kan godt være, den er billigere, men vi skal have den rigtige løsning, for det generer ingen borgere. Og det er der, demokratiet arbejder, og derfor sætter man politikere på banen."* (Borgmester i forstadskommune).

I alle kommunerne involveres borgerne ifølge politikerne, når der laves konkrete tiltag, hvor de direkte berøres. Derudover holdes borgermøder for at informere og debattere konkrete planer. I Kalundborg er borgerinddragelsen gået videre, idet der blev afholdt et borgertopmøde, hvor borgerne var inviteret til at bruge en dag på at diskutere forskellige dilemmaer vedrørende klimaforandringer og mulige tilpasningstiltag. De tilstedeværende stemte om forskellige spørgsmål, som politi-

kerne kunne bruge som støtte i udarbejdelsen af deres klimatilpasningsstrategi. Læs mere herom i boks 1.

Figur 7. Borgertopmøde i Kalundborg. Billedet er stillet til rådighed af Christian Bitsch, kommunikationsmedarbejder, Kalundborg Kommune.

Når der opstår konflikter i forhold til borgerne, har det ofte med ansvarsfordeling at gøre. Hvem skal betale for diger? Hvem skal betale for afledning af regnvand, mv. Det er politikernes opfattelse, at de fleste borgere tror, at det er kommunens ansvar, hvis de oplever en oversvømmelse, eller hvis der skal bygges et dige for at sikre de private grunde mod oversvømmelser fra havet. Før de finder ud af, at de selv har et ansvar for at sikre deres ejendom, kan der godt opstå konflikter. Men hvis kommunen sørger for at have en vedvarende dialog med fx sommerhusejere, hvor man får kommunikeret ansvarsfordelingen ud på en ordentlig måde, behøver der ikke være problemer.

> *"Det er noget af det, vi har drøftet, når vi har haft møde dernede [årligt møde med sommerhusejere i et område, red.]. Jamen, det er deres ansvar, det er den enkelte borgers ansvar at få lavet noget beskyttelse. Vi vil gerne hjælpe med rådgivningen, vi vil gerne hjælpe – det nytter ikke noget, at man laver et halvt dige, så når de får nogle planer, vil vi gerne hjælpe med at gøre det færdigt, så det kan blive en helhedsplan, og på rådgiversiden og ekspropriationssiden. Jeg tror egentlig, vi har en klar fornemmelse af, hvem der har ansvar for hvad … I de sidste to år, hvor jeg har siddet for bordenden, har det været nogle meget gode og konstruktive møder, vi har haft med dem."* (Udvalgsformand, mindre kommune).

Noget andet, der kan komme til debat, når man diskuterer ansvarsfordeling, er oprensning af vandløb: Er utilstrækkelig kommunal oprensning af vandløb en medvirkende årsag til at der opstår oversvømmelser? Kan andre af kommunens tiltag være en belastning i forhold til privat vandafledning? Der er og kan være mange gråzoner, hvor ansvarsfordelingen og uklare årsag-virkningsforhold kan være konfliktskabende i relationen mellem kommune og borgere. Og når disse konflikter opstår, kommer politikerne typisk på banen og må forholde sig principielt til det i undersøgelsens otte kommuner. På trods af potentielle konflikter siger de fleste af de interviewede politikere, at de, dvs. kommunen, som regel har et godt og konstruktivt samarbejde med lodsejere og borgere.

I flere af kommunerne er der dialogfora, hvor enkelte politikere og forskellige interesseorganisationers repræsentanter mødes og taler om miljø og klima, herunder klimatilpasning.

Figur 8: Regnvandsbassin i Odense hvor der tidligere lå parcelhuse. Kommunen købte husene, rev dem ned, og anlagde dette regnvandsbassin, da området var stærkt plaget af oversvømmelser. Et konkret projekt som dette vil typisk involvere direkte inddragelse af de berørte borgere. Foto stillet til rådighed af VandcenterSyd.

De berørte borgere involveres altså i alle otte kommuner, når der er tale om konkrete projekter, som kommunen eller spildevandsselskabet gerne vil have gennemført, og her afholdes der typisk almindelige borgermøder. Når der er brug for lodsejeres medvirken, kontaktes disse enkeltvis. Derudover er der stor forskel på, hvordan politikerne involveres i borgerkontakten. Nogle deltager i jævnlige møder med fx sommerhuslaug eller lokalråd. Nogle deltager, når der er konflikter i forbindelse med kommunale tiltag, som skal forsvares. Nogle taler med folk i deres eget lokalsamfund – på fodboldbanen, eller når man køber ind. Nogle bliver ringet

op af utilfredse borgere og formidler kontakt til forvaltningen. Nogle er med til at lave store events som borgertopmøder. Og endelig er der nogle, der kun meget sjældent eller aldrig er i direkte borgerkontakt vedrørende emnet.

Dømt ud fra interviewene virker det som om, politikerne er mere engagerede i emnet jo mere direkte borgerkontakt, de refererer til at have haft. Men da der kan være stor forskel på, hvordan mennesker udtrykker engagement, og vi ikke kender omfanget og karakteren af den enkelte politikers borgerkontakt, er det vanskeligt at vurdere entydigt.

Hvad vi kan sige er, at alle de interviewede politikere mener, at borgerinvolvering - af varierende omfang - er vigtigt for klimatilpasning, men der er stor forskel på, hvordan de ser deres egen rolle i den borgerinvolvering.

Samarbejde med nabokommuner

De fleste kommuner deler vandløb og/eller kyststrækninger med en eller flere andre kommuner. Da klimatilpasning i de danske kommuner i høj grad har med oversvømmelsestrusler at gøre, enten pga. havvandsstigninger eller som følge af overløb fra kloaker og vandløb, kan det være helt nødvendigt at samarbejde med nabokommunerne om klimatilpasning. Det er dog ganske forskelligt, hvordan samarbejdet fungerer i de otte kommuner.

I Hørsholm Kommune har man etableret et nært samarbejde med nabokommunerne om udfordringerne fra Usserød Å (se boks 3), mens man i andre kommuner enten har et dårligt eller intet samarbejde med nabokommunerne. Det kan skyldes uoverensstemmelser på det politiske niveau, hvor gamle 'krige' kommer til at hindre et konstruktivt politisk samarbejde, hvilket også kan smitte af på det administrative niveau. Det fremgår af nedenstående citat, at der er problemer med det tværkommunale samarbejde i den pågældende kommune.

> *"I og med at vi er ret forskellige kommuner, har vi også en forskellig tilgang til det her område. Og så har jeg sagt det rigtig pænt."* (Borgmester i forstadskommune).

Politikerne udtalte sig ikke om de konkrete konflikter i interviewet, men tilskriver problemerne kulturforskelle i den måde, kommunen styres på, hvor nabokommunen anses som meget mere topstyret og med andre prioriteter på trods af, at de to borgmestre har samme partifarve.

Figur 9. Her ses Morten Slotved, borgmester i Hørsholm Kommune, Erik Fabrin, borgmester i Rudersdal Kommune, Lykke Friis, tidl. Klima- og energiminister og Thomas Lykke Pedersen, borgmester Fredensborg Kommune efter at have indgået et tværkommunalt samarbejde om Usserød Å. Foto: Claus Beyer Ottedahl.

Omvendt kan fælles tværkommunal politisk opbakning tilskynde kommunernes forvaltninger til at samarbejde.

> *"Jeg tror, at det har været sundt, at der er kommet nye borgmestre … der ikke har noget gammelt med, hvordan vi skal samarbejde, man siger, at nu skal vi finde ud af det. Det har også betydet, at vores administrationer har sagt, nu kræver borgmestrene det samme, alle tre, og siger, at det her skal vi finde ud af, og så har de gjort det. … Når man snakker med medarbejderne, har der nærmest været eufori over: Hold da kæft, kan vi også arbejde sammen på den her måde hen over kommunegrænserne! Jeg tror, der har været noget gammelt indspist i de gamle borgmestre, som ikke sidder i en ny generation borgmestre, tror jeg."* (Borgmester, forstadskommune).

Men det er oplevelsen af nødvendighed og gensidig afhængighed, der gør, at et samarbejde prioriteres politisk. I to af de store kommuner i denne undersøgelse "så kigger man ikke til andre kommuner" (Udvalgsformand, stor kommune). Man kan måske som kommune være med i formelle netværk om vandløb og fjorde, men det anses ikke som vigtigt for kommunens egne klimatilpasningsplaner. Andre politikere har dog holdningen, at man skal samarbejde på tværs af kommunegrænserne, og hvis ikke kommunerne selv kan finde ud af det, kunne det hjælpes på vej af nationale krav.

> *"Men det er klart, klimatilpasning er nødt til at gå på tværs af kommunegrænser, det giver mening. ... Det er klart, at man ikke tør sige fra nationalt hold, at det er noget vi skal, så koster det penge jo. Det er noget man kan, det er sådant et fint ord, det koster ikke noget. … Det hjælper*

jo ikke noget, at folk bliver enige om at lave en dæmning, og så stopper det ved kommunegrænsen – så løber vandet bare over" (Borgmester i mindre kommune).

Kommunesamarbejde kan dog også ske via spildevandsselskaberne alene. I enkelte selskaber arbejdes der på at sammenlægge selskaber, så det enkelte selskab får flere ressourcer og et vandoplandsmæssigt sammenhængende areal at arbejde med. Eller i det mindste arbejdes der på at samarbejde med nabokommunernes spildevandsselskaber.

Boks 3: Kommunesamarbejde: Usserød Å

Rudersdal, Hørsholm og Fredensborg Kommuner har indgået et samarbejde om en fælles klimatilpasnings- og miljøstrategi for Usserød Å. Det er, om ikke den eneste, så en af ganske få konkrete tværkommunale klimatilpasningsstrategier i landet.

Men hvad har fået borgmestrene i de tre kommuner til at arbejde sammen om klimatilpasning? Oversvømmelserne, der ramte alle tre kommuner d. 14. august 2010, var selvfølgelig en væsentlig årsag til, at de alle kunne se nødvendigheden af en forebyggende indsats. En anden væsentlig årsag var, at der ikke var gammelt nag borgmestrene imellem, og at de var villige til presse på for at få samarbejdet i stand på administrativt niveau (Interview med Morten Slotved og Peter Antonsen).

Miljøchef i Hørsholm Frank Steen har gjort rede for fordelene ved samarbejdet:

> *"Der indgår mange og komplekse forhold i problemerne omkring Usserød Å, hvorfor samarbejdet har sikret, at alle gode kræfter og al den viden, der gennem årene er samlet mange steder i de enkelte forvaltninger, er blevet nyttiggjort. Dertil kommer, at samarbejdet både har højnet forståelsen for den enkelte kommunes problemer og tilliden administrationerne imellem."* (Niras 2011)

Der er altså flere gode grunde til at samarbejde med nabokommunerne, både politisk og administrativt.

Læs strategien her:
http://nemagenda.horsholm.dk/DocumentCache/00/02/34/15/86.pdf

Regionens (manglende) rolle

Man kunne forestille sig, at et tværkommunalt samarbejde kunne fremmes gennem regionerne. Hvis klimatilpasning var noget, som kommuner og region kunne samarbejde om, fx gennem den regionale udviklingsplan, så der kunne skabes et

fælles plangrundlag, ville det kunne hjælpe kommunerne til en koordineret indsats. Af interviewene fremgår det dog, at politikerne ikke anser regionen som en relevant aktør i relation til klimatilpasning: *"… det er jo faktisk en kommunal opgave det her. Det er ikke nogen regional opgave."* (Borgmester i forstadskommune). Der er enkelte politikere, der tror, at der muligvis kan være et samarbejde på administrativt niveau, men regionen lader generelt til at være en usynlig aktør, man ikke forbinder med klimatilpasning som kommunalpolitiker: *"Regionen? Har de nogen rolle at spille?"* (Udvalgsformand, stor kommune) var et svar vi mødte flere gange, når vi spurgte, om der var et samarbejde med regionen.

Samspil med staten

Da klimatilpasning i den nationale klimatilpasningsstrategi er overladt til kommunerne som en ad hoc opgave, hvor der ikke er stillet nationale krav (Regeringen 2008), er de formelle relationer i forhold til emnet begrænsede. Politikerne har dog holdninger til, i hvor høj grad staten skal være en medspiller i forhold til klimatilpasning.

Da en presset økonomi anses som en af de største barrierer for at implementere klimatilpasningstiltag, er statens rolle i forhold til finansieringen af den kommunale klimatilpasning noget af det første, som politikerne tænker på, når de bliver spurgt om statens rolle. Dette gælder især i forhold til kystsikring, hvor der er forskelle i, hvem der har det økonomiske ansvar afhængigt af, hvor man befinder sig i landet.

> "*Man skal tage en dialog nu om, hvordan sådan nogle ting de skal finansieres, før vi skal til at betale regningen. … finansierings-problematikken, som er historisk båret, den deling folk imellem, som måske bare ikke passer på kommende situationer, og så blive enige om det. Der kan også være nogle områder, hvor man er nødt til at lave en landsudligning. Altså, det kan vi se på den jyske vestkyst, hvor man har sagt, at det vil være helt urimeligt, hvis den lille klat mennesker, der bor der, skal stå med den udgift. … så mon ikke vi bliver nødt til at lave et system, hvor man må tåle noget lokalt op til en vis grænse, og så går man ind i et større fællesskab for at dække det, ikke?*" (Borgmester, mindre kommune).

Og så tales der meget om prisloftet i vandsektorloven, som en stor barriere. (Se afsittet om 'Barrierer' s. ovenfor s. 23).

Da kommunal klimatilpasning i alt overvejende grad handler om håndteringen af vand, kommer politikerne også ind på relationen mellem de statslige vandplaner og klimatilpasning. De oplever både, at der mangler koordinering mellem vandplaner og klimatilpasningshensyn, og at der mangler midler til at implementere vandplanerne. For kommunalpolitikerne virker det uhensigtsmæssigt, at vandpla-

nerne ikke tager højde for klimatilpasning, men at de tværtimod oplever, at vandplanerne kan være i konflikt med klimatilpasningstiltag. Ingen nævner dog konkrete eksempler.

Et tredje emne, der diskuteres er, i hvor høj grad staten skal stille krav til den kommunale klimatilpasning. Her er der forskellige meninger blandt de interviewede kommunalpolitikere. Flere mener, at staten allerede stiller rigeligt med krav til den kommunale forvaltning, og at kommunerne bedst kan håndtere fremtidens trusler på egen hånd – forskellige kommuner har forskellige udfordringer, og derfor skal der ikke stilles rigide krav fra statens side. Hertil skal nævnes, at staten efter interviewenes gennemførelse, begyndte at stille krav om, at kommunerne skal have lavet en handlingsplan for klimatilpasning inden for to år. Til støtte herfor har miljøministeren udsendt et rejsehold, der kan hjælpe de kommunale forvaltninger med opgaven (Miljøministeriet 2012b).

Kommunerne kan ifølge de interviewede politikere en masse ting selv inden for deres 'normale' planlægning. Når man alligevel skal lave om på en havnefront, kan man lige så godt klimasikre med det samme. Når man laver byudvikling, kan man sørge for at de nye boligområder er klimatilpassede.

> *"Noget jeg også synes er lidt vigtigt: Det skal jo heller ikke være en undskyldning, at der er en eller anden statslig pulje, der ikke er bevilliget, der gør at man ikke kommer i gang. Vi kan jo godt gøre en masse ting selv. … Tænke fremtidige klimaproblemer ind i det, som vi alligevel skal lave"* (Udvalgsformand, stor kommune)

Her bør det, ifølge nogle af politikerne, dog være sådan, at man ikke skal lave juridiske krumspring for at kunne stille krav i lokalplanerne om fx grønne tage og lokal afledning af regnvand (se også afsnit om barrierer). En barriere, der nu tages hånd om i det nyligt udsendte forslag til ændringer af planloven (Miljøministeriet 2012c).

Andre mener, at hvis staten virkelig har ambitioner på området, så er de nationale politikere nødt til at stille krav til kommunerne. For når man skal prioritere mellem ældrepleje, skoler og klimatilpasning, så er det meget nemt at fravælge klimatilpasning, med mindre man allerede har oplevet så store problemer med oversvømmelser, at man ikke føler man har råd til at lade være.

> *"Jeg kan godt lide de frie kommuner, men hvis ikke der kommer nogle krav fra centralt hold, så er politikere nogle vatnisser, når det koster penge. Hvis det er noget man vil, og det er et ambitiøst mål på landsplan, så må der komme nogle krav"* (Borgmester, forstadskommune).

Holdningerne til statens rolle er altså blandede, og relaterer sig i høj grad til, hvor gennemgribende det kommunale selvstyre bør være, hvilket er individuelt. Der er dog en svag tendens til, at politikerne fra store kommuner i højere grad mener, at

de kan klare sig uden støtte fra nationalt hold, mens politikerne fra de mindre kommuner hellere ser ud over kommunegrænserne for at kunne løse opgaven. Alle er dog enige om, at lovgivne krav fra statens side må følges på vej af en økonomisk pulje at gennemføre dem for.

Internationale relationer

Det internationale niveau spiller ikke nogen stor rolle i den politiske bevidsthed bortset fra, når der tales om EU's oversvømmelsesdirektiv, hvor nogle politikere er meget opmærksomme på, at deres kommune ikke er udpeget som oversvømmelsestruet område.

Desuden nævner enkelte af politikerne, at deres kommune indgår i et internationalt netværk af byer relateret til klimaforandringer. Bortset fra Vandcenter Syd (se boks 2) lader det dog ikke til, at de undersøgte kommuner har en international dagsorden på det politiske niveau i relation til klimatilpasning.

Opsummering: Fremmende og hæmmende relationer

Hvis vi kort skal opsummere, hvilke relationer mellem politikerne og deres omverden der er henholdsvis fremmende og hæmmende for kommunal klimatilpasning i undersøgelsens otte kommuner, er det tydeligt, at samspillet mellem politikerne og deres forvaltninger spiller en vigtig rolle. I flere af kommunerne har forvaltningerne været med til at sætte klimatilpasning på dagsordenen, og det er i høj grad forvaltningerne, der former de kommunale klimatilpasningsstrategier.

Samspillet mellem kommuner og spildevandsselskaber er også essentielt for klimatilpasning. Ikke mindst fordi selskaberne ved hjælp af vand- og afledningsafgifterne kan finansiere en stor del af implementeringen af klimatilpasningstiltag via brugerbetaling og dermed mindske belastningen af de kommunale budgetter. Strategimæssigt er samspillet nært, da selskaberne både er forpligtet til at følge kommunens spildevandsstrategier og ofte også miljøstrategier og -planer. Men også fordi der er personsammenfald i henholdsvis det klimatilpasningsansvarlige kommunale fagudvalg og selskabernes bestyrelser, der kan medvirke til en god koordinering mellem kommunens og selskabernes konkrete aktiviteter.

På det administrative niveau har inddragelsen af konsulenter betydning – særligt i de mindre kommuner – da man herigennem får tilført faglige kompetencer, men det har ikke nogen særlig relevans på det politiske niveau.

Borgerinvolvering og -kontakt virker umiddelbart fremmende på klimatilpasning, eftersom det skaber et pres på politikerne til at gøre noget. Hvis det ydermere foregår på en måde, så politikerne får en dybere indsigt i borgernes holdninger, som fx på borgertopmødet i Kalundborg, så får politikerne ydermere hjælp til at

træffe velfunderede politiske beslutninger om prioriteringer mellem forskellige handlemuligheder i helt konkrete områder. Uklarheder i forhold til ansvarsfordeling mellem borgere og kommune kan dog virke hæmmende for klimatilpasning, idet det skaber konflikter og udsætter handling.

De fleste af politikerne er enige om, at samarbejde med nabokommunerne er vigtigt. Men alligevel er der ofte vanskelige samarbejdsvilkår mellem nabokommuner pga. politiske eller styringsmæssige konflikter. Når samarbejdet prioriteres politisk, som omkring Usserød Å (se boks 3), er det helt klart fremmede for klimatilpasningsindsatsen, mens manglende samarbejde fx om kystbeskyttelse kan være særdeles hæmmende.

Der er ifølge politikerne ingen relation til regionerne om klimatilpasning på trods af, at flere regioner arbejder med emnet. Potentielt kunne et regionalt samarbejde være fremmende, men det er ikke på den kommunalpolitiske dagsorden i undersøgelsens kommuner.

Samspillet med staten er først og fremmest lovgivningsmæssigt bestemt, og her oplever politikerne flere hæmmende faktorer: Især kritiseres vandsektorlovens prisloft på vandafgifter som særdeles hæmmende, idet det økonomisk forhindrer kommunerne i at udføre visse klimatilpasningstiltag. Dernæst kritiseres den manglende hjemmel til at stille krav om klimatilpasningshensyn i lokalplaner . Endeligt diskuteres landsudligning, hvor der foreslås at særligt truede områder kan få økonomisk hjælp til at sikre sig mod fremtidens klimatrusler via landsudligning. Et af de tre debatpunkter er under forandring i det udkast til ændringer af planloven, som pt. er i høring. Såfremt ændringerne vedtages, vil det kunne fremme kommunal klimatilpasning. Øgede statslige krav til klimatilpasning anses af nogle af de interviewede politikere som fremmende, især hvis de følges op af økonomiske midler. Politikerne føler derimod ikke, at staten i højere grad bør tilvejebringe viden og kompetencer om klimatilpasning til brug for kommunerne, noget som det forvaltningsmæssige niveau tidligere har efterlyst (Hellesen et al 2011). Dette skyldes sandsynligvis, at politikerne opfatter det som forvaltningens opgave at tilvejebringe den nødvendige viden.

Hos langt størstedelen af de interviewede politikere spiller det internationale ikke nogen videre rolle.

Konklusion

I denne undersøgelse har vi interviewet borgmestre, udvalgsformænd og medlemmer fra det klimatilpasningsansvarlige udvalg og bestyrelsesformænd for spildevandsselskaberne i otte kommuner. Alle er vigtige politiske aktører for den kommunale klimatilpasningsindsats. Formålet var at undersøge: Om der er fællestræk i form af rolleforståelser, styringsstrategier og ledelseskompetencer, som kan være befordrende for klimatilpasning? Hvad der har sat klimatilpasning på den politiske dagsorden? Hvilke drivkræfter og barrierer politikerne oplever for klimatilpasning? Hvilke samarbejdsarenaer de deltager i,og om disse er fremmende eller hæmmende for klimatilpasning?

Vi kan konkludere, at de interviewede politikere italesætter flere rolleforståelser, herunder "regeringspolitikeren", "den 'gode' politiker", "den responsive politiker" og i mindre grad "partisoldaten". Alle disse roller kan under givne omstændigheder være fremmende for klimatilpasning, men vi kan ikke generelt konkludere, at én rolleforståelse vil være mere fremmende for klimatilpasning end en anden.

Der er flere grunde til, at klimatilpasning er kommet på den politiske dagsorden i de undersøgte kommuner: Først og fremmest er det, fordi kommunerne har oplevet problemer med oversvømmelser, som de har været nødt til at reagere på. Dernæst er det, fordi emnet har været meget oppe i medierne, og der er blevet talt meget om klima og bæredygtighed i mange sammenhænge.

Politikerne oplever forskellige drivkræfter for klimatilpasning på det politiske niveau, som i meget høj grad knytter an til, hvad der bringer emnet på den politiske dagsorden. Udover de konkrete oversvømmelseshændelser, borgerpres, og den generelle, nationale bevågenhed om emnet mv., som skaber oplevelsen af behov, kan klimatilpasning også fremmes af netværkssamarbejder, hvor man henter inspiration. Desuden kan muligheden for at opfylde flere formål med sin klimatilpasningsindsats være en drivkraft for kommunal klimatilpasning.

De væsentligste barrierer i politikernes øjne er økonomi og lovgivning. Politikerne i de otte kommuner oplever alle, at de agerer i en meget presset økonomi, hvor der skal prioriteres mellem på den ene side de forskellige serviceydelser, kommunen skal levere, og på den anden side tiltag der kan gøre kommunen mere robust over for effekterne af kommende klimaforandringer. Som politiker står man ofte i et dilemma, hvor man skal vælge mellem klimatilpasningstiltag og skoler, ældrepleje mv., og da vil klimatilpasningen på kort sigt ofte være taberen.

Med hensyn til lovgivning er det ifølge politikerne derfor også især prisloftet i vandsektorloven, som er problematisk, da dette gør, at spildevandsselskaberne mange steder ikke har økonomi til at lave de nødvendige tiltag. Men også planloven står for skud: Flere politikere ønsker sig, at der var videre rammer for, hvad man kan stille krav om i lokalplaner med hensyn til klimatilpasning.

Med hensyn til samspil med omverdenen er samarbejdet med forvaltningerne afgørende. Det er i høj grad forvaltningerne, der former de kommunale klimatilpasningsstrategier. Samspillet med spildevandsselskaberne er også essentielt for klimatilpasning – ikke mindst, fordi selskaberne ved hjælp af vand- og afledningsafgifterne kan finansiere en stor del af implementeringen af klimatilpasningstiltag.

Borgerkontakt virker umiddelbart fremmende på klimatilpasning, eftersom det skaber et pres på politikerne til at gøre noget. Uklarheder i forhold til ansvarsfordeling mellem borgere og kommune kan dog virke hæmmende, idet det skaber konflikter og udsætter handling.

Politikerne er enige om, at samarbejde med nabokommunerne er vigtigt, men alligevel er der ofte vanskelige samarbejdsvilkår mellem nabokommuner pga. politiske eller administrative konflikter. Der er påfaldende, at der ifølge politikerne intet samarbejde er med regionerne om klimatilpasning, på trods af at flere regioner arbejder med emnet.

I relationen til staten opleves flere hæmmende faktorer: Først og fremmest kritiseres vandsektorlovens prisloft på vandafgifter. Dernæst kritiseres den manglende hjemmel til at stille krav i lokalplaner i forhold til klimatilpasningshensyn, og endelig diskuteres landsudligning, så de særligt ramte områder kan få økonomisk hjælp til at sikre sig mod fremtidens trusler. Øgede statslige krav til klimatilpasning vil kunne virke fremmende, særligt hvis de følges op af økonomiske midler.

Her er det relevant, at der fra statsligt niveau arbejdes med at ændre lovgivningen, så nogle af ovenstående barrierer mindskes. Desuden stilles der nu krav om, at kommunerne skal lave en kommunal handlingsplan for klimatilpasning. Endvidere sendes et statsligt rejsehold ud for at hjælpe kommunerne med disse. Det sidste nye udspil fra Miljøministeren er en ændring af vandsektorloven, hvor det gøres klarere at man kan søge om tillæg til prisloftet til visse miljø- og servicemål. Der er dog ikke tale om en generel ophævelse af loftet.

Referencer

Berg, R., 2000. *Den "gode" politiker. Et studie af politiske ledelsesværdier i kommunerne*. Odense Universitetsforlag, Syddansk Universitet.

Berg, R. og Kjær, U., 2005. *Den Danske Borgmester*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Christiansen, J. og Foldager, K., 2007. Notat til DANVA om inhabilitet. Kolding/Århus/København, Lett Advokatfirma.

DANVA, 2010. DANVA notat: Anbefalinger - inhabilitet i forsyningernes ledelse. DANVA.

DANVA, 2011. DANVA - Klimatilpasning kræver lovændringer. [online] Accessed 13-12-2011. http://danva.dk/Default.aspx?ID=3174&TokenExists=no.

Elklit, J., 1997. Kommunernes partisystemer. *In*: Elklit, J. og Jensen, R. B., ed. *Kommunalvalg*. Odense: Odense Universitetsforlag, 34-46.

Gjelstrup, G., 2005. På sporet af lederskab og medindflydelse i fremtidens kommunestyre. (2/05).Roskilde, Roskilde Universitet. Research Paper.

Hellesen, T., Lund, D.H., Nellemann, V., og Sehested, K., 2011. Klimatilpasning i de danske kommuner - et overblik. Arbejdsrapport 121 rev.Frederiksberg, Skov & Landskab, Københavns Universitet.

KL, 2009. Kommunernes klimaudspil - sammen tager vi udfordringerne op. Del 1 og 2. København, Kommunernes Landsforening.

KL og Regeringen, 2010. Klimatilpasning, energibesparelser og kommunale energiplaner. Rapport fra arbejdsgruppe ml. KL og regeringen. København, Regeringen og KL.

Lund, D.H., 2011. Kvalitativ analyse af udvalgte kommuners klimatilpasningsstrategier. Baggrundsrapport til: Klimatilpasning i de danske kommuner - et overblik. Arbejdsrapport 120 rev. Frederiksberg, Skov & Landskab, KU.

March, J.G. og Olsen, J.P., 1995. *Democratic Governance*. New York: The Free Press.

Miljøministeriet, 2012a. Klimatilpasning: Vandselskaber får klarere regler. Pressemeddelse, [online]: http://www.mim.dk/Nyheder/20121202_vandselskaber.htm

Miljøministeriet, 2012b. Minister sender klima-rejsehold ud i landet. Pressemeddelels, [online]: http://www.mim.dk/Nyheder/20120103_rejsehold.htm

Miljøministeriet, 2012c. Forslag til lov om ændring af lov om planlægning. (Klimalokalplaner og forenkling af planloven). [online] Accessed

Niras, 2011. Banebrydende samarbejde om klimatilpasning. [online] Accessed 23-1-2012. http://www.niras.dk/Aktuelt/Nyheder/2011/Banebrydende-samarbejde-om-klimatilpasning.aspx.

Regeringen, 2008. Strategi for tilpasning til klimaændringer i Danmark. København, Energistyrelsen.

Sørensen, E., 2006. Metagovernance - The changing role of politicians in processes of democratic governance. *American Review of Public Administration*, 36 (1), 98-114.

Vangsgård, S., 2011. Telefonsamtale d. 14. dec. 2011 og e-mail korrespondence d. 7.feb. 2012.mellem Susanne Vangsgård, jurist, DANVA og V. Nellemann, Skov & Landskab

Westenholz, Anders, 1997. Politisk ledelse og effekter af strukturændringer. *In*: Ejersbo, Niels, ed. *Politikere, Ledere & Professionelle i kommunerne. Effekterne af strukturændringer*. Odense: Odense Universitetsforlag, 215-248.

Bilag 1: Interviewliste

Aarhus

Mandag d. 23. maj:

1) Jan Christensen, medlem Teknik og Miljø, formand Økonomiudvalg, SF
Steen Andersen, medlem Teknik og Miljø, Næstformand i Kulturudvalget, A

I Aarhus er der magistratstyre, hvilket betyder at Rådmanden for Teknik og Miljø har det overordnede ansvar for administrationen. Det har desværre ikke været muligt at interviewe rådmanden. Magistraten, dvs. borgmesteren og kommunens fem rådmænd, står for den daglige ledelse og kommer med indstillinger til byrådet, som er den øverste myndighed.

Hedensted

Mandag d. 30. maj:

2) Peter Sigtenbjergaard, formand Teknik & Miljø, A
3) Ole Flemming Lyse, bestyrelsesformand Hedensted Spildevand og medlem af Teknik- og Miljøudvalg, V
4) Kirsten Terkilsen, borgmester, V

Aalborg

Tirsdag d. 31. maj:

5) Thomas Kastrup-Larsen, rådmand (udvalgsformand) for Udvalget for Sundhed og Bæredygtig Udvikling, A
Tina Staun Sørensen, medlem af Teknik- og Miljøudvalget, A
Tommy Eggers, rådmand (udvalgsformand) for Forsyningudvalget, O

I Aalborg er der også magistratstyre. Magistraten er kommunens koordinerende organ og består af borgmester og rådmænd. Den tager sig af alle de opgaver, der kræver samordning, eller som ikke kan løses i de enkelte kommunale afdelinger. Herunder hører de overordnede og samordnende økonomiske, planlægningsmæssige og administrative opgaver.

Dragør

Mandag d. 20. juni :

6) Allan Holst, borgmester, A
Birgitte Rinhart, bestyrelsesformand, Dragør Spildevand A/S, medlem af Teknik- og Miljøudvalg og Kulturudvalget, T

Kalundborg

Onsdag d. 22. juni:

7) Martin Damm, borgmester, V
Bertel Stenbæk, formand for Teknik- og miljøudvalget, V
Allan Orris, medlem af Teknik- og Miljøudvalg og Økonomiudvalg, SF

Greve

Torsdag d. 1. september:

8) Brian Hemmingsen, viceborgmester, formand for Teknik- og Miljøudvalg, medlem af Klima- og Energipolitisk udvalg og Økonomi- og Planudvalget, A

Hørsholm

Fredag d. 9. september:

9) Morten Slotved, borgmester og bestyrelsesformand for Hørsholm Vand Aps, C
Peter Antonsen, formand for Miljø- og Planudvalget, T

Odense

Tirsdag d. 27. september:

10) Leif Knudsen, bestyrelsesformand, Vandcenter Syd, A
11) Anker Boye, borgmester, A

SKOV & LANDSKAB

ARBEJDSRAPPORT SKOV & LANDSKAB 146 / 2012

Klimatilpasning i de danske kommuner – det siger politikerne

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Fredriksberg C
Tel. 3533 1500
sl@life.ku.dk
www.sl.life.ku.dk

Nationalt center for forskning, uddannelse og rådgivning i skov og skovprodukter, landskabsarkitektur og landskabsforvaltning, byplanlægning og bydesign